

medialiitto

Lausunto
31.10.2021

Viite: VN/2245/2020

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain 184 §:n muuttamisesta

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt lausuntoa otsikossa mainitusta esitysluonnoksesta. Lausuntopyyntö rakentuu esityksen asiasisällön mukaisesti jäsennettyihin monivalikkokysymyksiin.

Medialiitto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta ja esittää alla lausuntonaan vastaukset ministeriön esittämiin kysymyksiin lukuun ottamatta kohtia 4, 5, ja 8.6. Ministeriön lausuntopyyntöön taustatiedoissa esittämään kysymykseen vastaajan roolista ja toimialasta, Medialiitto lausuu näkemyksensä sisältöteollisuuden ja kustantajan näkökulmasta.

1. Kysymyksiä esityksestä kokonaisuudessaan

Esityksellä pyritään modernisoimaan tekijänoikeutta ja saattamaan se paremmin vastaamaan digitaalisen ajan vaatimuksia. Onko esitys kokonaisuudessaan oikeansuuntainen?

Vastaus: Ei.

Hallituksen esitysluonnos ei valitettavasti ole kokonaisuudessaan oikeansuuntainen. Esitysluonnoksessa on olennaisia puutteita kustantajille ja lähettäjäryityksille, jotka investoivat merkittävästi uusiin teoksiin ja erilaisiin sisältötuotteisiin ja -palveluihin sekä niiden yleisön saataville tarjoamiseen.

DSM-direktiivin ja erityisesti 15 artiklan (lehtikustantajan lähioikeus) ja 17 artiklan (ns. arvokuiluartikla) tavoitteena on parantaa kustantajien ja tuottajien asemaa digitaalisessa ympäristössä. Esitysluonnos ei kuitenkaan tarjoa DSM-direktiivin mahdollistamia parannuksia kustantajien ja lähettäjäryitysten asemaan. Esitysluonnos on omiaan johtamaan siihen, että Suomessa esimerkiksi tietoyhteiskunnan palveluntarjoajien (ml. verkkosisällönjakopalvelun tarjoajat) mahdollisuudet hyödyntää oikeudenhaltijoiden sisältöinvestointeja omassa liiketoiminnassaan vahvistuvat edelleen.

Esitysluonnoksen jatkovalmistelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota jäljempänä vastauksissa esitetyllä tavalla TekL 50 §:n suojan selventämiseen, lehtikustantajan lähioikeuden ulottamiseen 6a luvun piiriin ja kokonaisuudessaan 6a luvun muuttamiseen

niin, että luku vastaisi kustantajien ja lähettäjäyritysten kannalta digitaalisen ajan vaatimuksia.

Esitysluonnos vaarantaa huolestuttavalla tavalla laadukkaiden ammattimaisesti tuotettujen oppimateriaalien tuotannon. Luonnos ehdottaa opetuspoikkeuksen säätämistä erittäin laajassa merkityksessä ja nykyisen sopimuslisenssijärjestelmän purkamista. DSM-direktiivi tai digitaalinen aika eivät näin radikaalia muutosta edellytä tai ehdota.

Ehdotetulla TekL 14 §:llä on hyvin laaja yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Luonnos on omiaan ajan myötä heikentämään opettajien käytössä olevien opetusaineistojen laatua. Pahimmillaan luonnos siirtää opetusaineistojen laatimistaakkaa opettajille ja kouluille. Kaikki tämä olisi pois opetustyöstä.

Teosten käytön opetuksessa tulee myös digitaalisena aikana perustua sopimiseen ja sopimuslisenssin käyttöön, koska kysymys on kiinteästi oppimateriaalimarkkinaan vaikuttavasta ja laajasti lehtikustantajien aineistoa hyödyntävästä käytöstä. Luonnoksen ehdotus päättäisi käyttötutkimusten ja sopimusten tasapainoisen perinteen, joka on kehitetty pitkän ajan kuluessa oikeudenhaltijoiden, lisenssinsaajien sekä opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa. Nykyisen, toimivan käytännön puitteissa osapuolet ovat voineet muuttaa lupakäytäntöjä tarpeiden muuttuessa.

Opetusta ja teosten käyttöä opetuksessa koskevat ehdotukset on tehty huolestuttavan kevyillä perusteilla. Eryteisesti tältä osin esitysluonnos on jyrkkä poikkeama pohjoismaisesta tekijänoikeuden kehittämisen yhteisestä traditiosta. Esimerkiksi Ruotsin tuore hallituksen esitysluonnos on opetuskäytön osalta luonteeltaan digitaalisen ajan, vallitsevan tradition ja DSM-direktiivin edellyttämien muutosten onnistunut yhdistelmä.

Hallituksen esitysluonnoksen vaikutusarviot ovat olemattomia tai hyvin suppeita. Esimerkiksi opetuskäytön tai opetuskäyttöön liittyvien taloudellisten vaikutusarvioiden lähtökohdat on kerätty huolimattomasti.

Myös digitaalisessa ajassa laaja sananvapaus yhteiskunnassa ja korkeatasoinen tekijänoikeussuoja kulkevat yhdessä. Tekijänoikeussuoja varmistaa mahdollisuuden investoida uusiin sisältötuotteisiin ja -palveluihin ja niiden tarjoamiseen yleisölle, loppukäyttäjille.

Esityksessä pyritään saavuttamaan oikeudenmukainen tasapaino tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden, sisältöteollisuuden ja muiden kaupallisten toimijoiden sekä yhteiskunnan (ml. kulttuuriperintölaitosten, oppilaitosten ja kansalaisten ja loppukäyttäjien) etujen välillä. Onko esitys kokonaisuudessaan tältä osin oikeasuuntainen?

Vastaus: Ei.

Oikeudenmukainen tasapaino jää saavuttamatta etenkin 14 §:ssä ehdotetussa pakkolisenssisäännöksessä sekä 38 §:ssä ehdotetussa rinnakkaistallentamista koskevassa säännöksessä. Samaa koskee myös ehdotettua 50 §:n lehtikustantajan lähioikeutta ja 6a luvun verkkosisällönjakopalvelun tarjoajan vastuuta.

Opetuskäytön pakkolisenssi merkitsee suhteettoman suurta heikennystä oikeudenhaltijan asemaan verrattuna rajoitussäännöksellä käyttäjille (kuten opettajille, kouluille, kunnille) tarjottaviin etuihin.

Rinnakkaistallentamissäännöksellä turvataan puolestaan tutkimusrahoittajan etua tavalla, joka loukkaa tutkijoiden sekä kustantajien oikeusasemaa merkittävästi ja tarpeettomasti.

Hallituksen esitysluonnos ei myöskään turvaa riittävästi oikeudenhaltijoiden etua suhteessa teoksia hyödyntäviin alustapalveluihin. Tämä näkyy erityisesti siinä, että ehdotetut 50 § ja 6a luku perusteluineen eivät tarjoa suomalaiselle lehdistölle pitkään kaivattua oikeudellista perustaa tulevaisuuden neuvottelulle ja sopimiselle alustayritysten, suurten, globaalien tietoyhteiskunnan palveluntarjoajien (ml. verkkosisällönjakopalvelun tarjoajien) suuntaan. Näyttää siltä, että esitysluonnoksessa on pyritty turvaamaan alustayritysten toimintavapautta suhteessa kotimaisiin lehtikustantajiin, mikä osaltaan korostaa esitysluonnoksen epätasapainoa.

2. Kysymyksiä tekstin- ja tiedonlouhinnasta (TekL 13 b §, DSM-direktiivin 3 ja 4 artikla)

Tekijänoikeuslakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi 13 b § kappaleen valmistamisesta tiedonlouhintaa varten. Pykälällä pannaan täytäntöön DSM-direktiivin 3 artikla (tiedonlouhinta tieteelliseen tarkoitukseen) ja 4 artikla (tiedonlouhinta yleiseen tarkoitukseen). Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Kannatamme muutettuna

Ehdotettu uusi 13b § 1 momentin tiedonlouhinta yleiseen tarkoitukseen (ns. kaupallinen tiedonlouhintasäännös) on omiaan vaarantamaan lehdistön sisältöinvestoinnit ja tekemään toimituksellisesta sisällöstä "vapaata riistaa" hyödynnettäväksi esimerkiksi tekoälyn avulla raaka-aineena uusille uutis- ja muun aineiston sisältöpalveluille.

Jotta näin ei tapahtuisi, on oikeudenhaltijoilla oltava mahdollisuus pidättää oikeutensa tekstin- ja tiedonlouhintaan kaupallisessa tarkoituksessa mahdollisimman joustavasti haluamiaan keinoja käyttäen. Muussa tapauksessa ehdotetun säännöksen keskeisiä hyötyjä olisivat esimerkiksi suuret, tekoälyä hyödyntävät alustayhtiöt. Se olisi hyvin huolestuttava kehityssuunta esimerkiksi uutta toimituksellista sisältöä tuottavalle journalismille ja erityisesti hitaalle, tutkivalle journalismille, joka sitoo toimituksen resursseja ja on kallista.

DSM-direktiivin Artikla 4 mukaan oikeudenhaltijalla on oikeus pidättää itselleen oikeus tiedonlouhintaa varten tarvittavien kappaleiden valmistamiseen. Sen on kuitenkin tapahduttava nimenomaisesti ja asianmukaisella tavalla.

Oikeudenhaltijan oikeus pidättää oikeutensa tekstin- ja tiedonlouhintaan turvaa osaltaan laadukkaan kotimaisen ammattimaisen lehdistön olemassaoloa suojaamalla sisällöntuottamisen investointeja. Se on myös kansalaisten sananvapauden turva.

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan kappaleen valmistaminen tiedonlouhintaa varten olisi mahdollista estää tai rajoittaa teknisin keinoin taikka esimerkiksi sisältöpalvelun tilausehdoissa. Tämä on oikeansuuntainen, mutta riittämätön, kirjaus.

Hallituksen esitysluonnoksen mukaan tekijänoikeuden rajoituksella ei tulisi olla kielteisiä vaikutuksia kustantajien liiketoimintamalleihin. Tämä on tärkeä lähtökohta. Esitysluonnoksen jatkovalmistelussa tulisi ottaa huomioon se, että lehtikustantajien resurssit ja tekniset kyvykkyydet vaihtelevat.

Ehdotettu uusi 13b § merkitsee uusia tekijänoikeuden rajoitussäännöksiä lakiin. Rajoitussäännökset eivät kuitenkaan soveltamisen peruseriaatteiden mukaan luo offensiivista oikeutta saada rajoituksen kohteena oleva aineisto käyttäjän haltuun. Rajoitussäännösten hyödyntäminen edellyttää, että käyttäjällä on teos tai muu aineisto laillisesti hallussaan tai saatavillaan. Tämä on tärkeä vallitseva periaate, ja se on todettu säädettyä tietoyhteiskuntadirektiivin poikkeuksia ja rajoituksia tekijänoikeuslakiin (HE 28/2004, sivut 25 ja 142). Periaate tulee lisätä myös tässä yhteydessä 13b §:n perusteluihin koskien pykälän 1 ja 2 momentteja.

Lisäksi rajoitussäännösten edellytyksenä on, että teos on julkaistu tai saatettu oikeudenhaltijan suostumuksella yleisön saataville. Tämä on myös DSM-direktiivin artiklojen 3 ja 4 edellytyksenä. Näin ollen ehdotetun 13b §:n lakitekstissä tulee puhua julkistetusta teoksesta.

Esitysluonnoksesta puuttuu kokonaan tiedonlouhinnan määritelmä. Esitysluonnoksen jatkovalmistelussa hallituksen esitykseen tulee lisätä tiedonlouhinnan määritelmä DSM-direktiivin mukaisesti.

Hallituksen esitysluonnoksen sivulla 5 esitetään väite, jonka mukaan kustantajat olisivat estäneet tieteellisten artikkelitietokantojensa tiedonlouhinnan ja tutkimusorganisaatioiden ja tieteellisten kustantajien välit olisivat tulehtuneet tästä syystä. Emme tunnista tätä perustelematonta väitettä ainakaan kotimaisten kustantajien osalta. Tärkeää oikeudenhaltijaryhmää koskeva sopimaton yleistys tulisi jatkovalmistelussa poistaa lopullisesta hallituksen esityksestä.

Ehdotetun 13b § 1 momentti tulee muuttaa niin, että momentissa puhutaan julkistetusta teoksesta.

Lisäksi ehdotetun 13b § 1 momentin perusteluja tulee täydentää seuraavilla lauseilla:

- Oikeudenhaltija, kuten lehtikustantaja, voi kieltää tiedonlouhinnan yleiseen tarkoitukseen myös kirjaamalla kiellon tai rajoituksen avoimen sisältöpalvelun käyttöehtoihin.
- Sisältöpalvelun digitaaliset käyttöehdot ovat jo nyt ja viimeistään lähitulevaisuudessa koneluettavissa esimerkiksi tekoälyn avulla.
- Rajoitussäännös ei luo käyttäjälle offensiivista oikeutta saada rajoituksen kohteena oleva aineisto käyttäjän haltuun. Rajoitussäännöksen hyödyntäminen edellyttää, että käyttäjällä on teos tai muu aineisto laillisesti hallussaan tai saatavillaan. (Vastaava perustelu tulisi lisätä myös 2 momentin perusteluihin).

Tiedonlouhinnan määritelmä tulee lisätä 13b § 1 momenttiin ja vähintään esityksen perusteluihin.

3. Kysymyksiä teosten käytöstä opetustoiminnassa ja tieteellisessä tutkimuksessa (TekL 14, 18, 19 a, 21, 50 c, 64 c §, DSM-direktiivin 5 artikla)

Esityksessä ehdotetaan, että teoksia saisi käyttää opetustoiminnassa ja tieteellisessä tutkimuksessa nykyistä vapaammin. Tavoitteena on, että säännökset kattaisivat oppilaitosten digitaalisen ajan tarpeita ja käytäntöjä. Mikä on kantanne ehdotettuihin ratkaisuihin? Teosten käyttäminen opetustoiminnassa ja tieteellisessä tutkimuksessa (TekL 14 §:n 1 ja 4 momentti)

Vastaus: Vastustamme

Suhde DSM-direktiiviin

DSM-direktiivillä on tarkoitus mahdollistaa opetuksen havainnollistaminen (*illustration for teaching*).

Esitysluonnoksen perusteluista ohessa seuraava lainaus: "Direktiivin 21 johdantokappaleen mukaan tekijänoikeuden rajoituksen nojalla teoksia tulisi voida käyttää opetuksen havainnollistamiseksi, tukemiseksi, rikastuttamiseksi tai täydentämiseksi."

Esitysluonnos menee selkeästi DSM-direktiivin artiklan 5 sanamuodon " yksinomaan opetuksen havainnollistamiseen" yli. Se menee paljon pidemmälle antaen mahdollisuuden valmistaa käytön edellyttämät kappaleet. Tällöin ei ole enää kysymys kuvan heijastamisesta projektorilla seinälle vaan kokonaisen kirjan, lehden tai elokuvan kopioimisesta. Kyseessä on siis täysin DSM-direktiivin täytäntöönpanosta irrallinen esitys tekijänoikeuslain muuttamiseksi. Esitysluonnoksen ehdotus vaikuttaa oikeudenhaltijoiden asemaan DSM-direktiiviä selvästi voimakkaammin, rikkoo tekijänoikeusjärjestelmän sekä hajottaa toimivat tekijänoikeuksiin perustuvat markkinat. Eriyisen haitallinen luonnoksessa ehdotettu pykälä on oppimateriaalimarkkinoille.

Koulutusmarkkinoille tarkoitetuista teoksista saa tehdä kappaleen vain "tilapäisesti ja tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa". Tämä on lähempänä DSM-direktiiviä, mutta se mitä tilapäisyydellä tarkoitetaan, on puutteellisesti kerrottu (ks. jäljempänä).

Pykäläehdotuksen ongelmat

Teosten vapaa tai tilapäinen käyttö opetuksessa ja tutkimuksessa:

- A. Kaikki muut paitsi koulutusmarkkinoille tarkoitettut teokset

Varsin pulmallisia käsitteitä ovat suunnitelman mukaisesti toteutettava opetus ja tiede. Voidaan ajatella, että opetuksessa se tarkoittaa Opetushallituksen vahvistamaa opetussuunnitelmaa tai esimerkiksi korkeakoulujen julkaisemaa opintojaksojen

kokonaisuutta. Korkeakouluissa ja ammattioppilaitoksissa erityisesti soveltavien opintojen osalta on hyvin vaikea määrittää, milloin kuljetaan näiden opintojen sisällä, milloin on kyse muusta käytöstä. Vielä vaikeampaa määrittely on tieteen osalta. Mitä on vapaan tieteen kontekstissa suunnitelman mukainen tiede? Miten raja vedetään? Käytännössä se tarkoittaa, että tieteen nimissä voidaan loukata oikeudenhaltijoiden oikeuksia kenenkään voimatta siihen puuttua.

Valtio tulisi jatkossa yksipuolisesti määrittelemään pakkolisenssistä saatavan korvauksen: nykyinen sopimuslissensijärjestelmään kuulunut osapuolten neuvottelu ja sopiminen maksettavasta korvauksesta ja luovutettavien lissensien ulottuvuuksista poistuisi. Tämä johtaa väistämättä oikeudenhaltijoille tulevien korvausten laskuun. Korvaus olisi täysin riippuvainen valtion budjetista sekä kulloisenkin hallituksen linjasta, mikä on omiaan aiheuttamaan epävarmuutta oikeudenhaltijoiden tulonmuodostukseen. Ehdotettu pakkolisenssi poistaisi korvausten ennakoitavuuden.

Pidemmillä aikavälillä tekijänoikeuksien kunnioitus yhteiskunnassa tulisi ehdotetun pykälämuotoilun myötä laskemaan. Jos koko koulu- ja opiskeluaikana tekijänoikeuksiin ei tarvitse kiinnittää mitään huomiota, on vaikea nähdä kansalaisten ymmärtävän niiden merkitystä myöhemminkään. Se on erityisen haitallista suomalaiselle osaamisyhteiskunnalle, jossa yhä kasvava osuus kansantalouden tuotoksista on immateriaalisia.

B. Koulutusmarkkinoille tarkoitetut teokset

Perusteluissa tuodaan esiin pyrkimys olla vaikuttamatta oppimateriaalimarkkinoihin, mutta tätä tavoitetta ei ehdotetulla pykälämuotoilulla tulla saavuttamaan. Siihen ovat syynä "tilapaisen käytön" liian väljä määrittely sekä kaiken muun aineiston täysin vapaa käyttö opetuksessa.

Opetuskäyttöä koskevan pykäläehdotuksen perustelut jättävät epäselväksi mitä tarkoitetaan tilapäisellä käytöllä ja tarkoituksen edellyttämällä laajuudella. Viimeistään koronan aiheuttaman poikkeustilan myötä oppimateriaalikustantajien lissenssit ovat käytännössä mahdollistaneet etäopiskelun kaikilla nykyaikaisilla tavoilla. Oppimateriaalikustantaja ei pysy markkinoilla ilman etäkäytön mahdollistamista. Ei ole siten nähtävissä käytännön tarvetta säätää tilapaisen käytön mahdollistamisesta. On myös vaikea nähdä mihin viitataan, kun perusteluissa sanotaan, että koulutusmarkkinoille suunnattujen aineistojen poissulkeminen olisi täysin suhteetonta. Päinvastoin jo niiden sisällyttäminen poikkeuksen piiriin ehdotetussa laajuudessa on valitsevien olosuhteiden valossa täysin suhteetonta.

Hallituksen esitysluonnoksen perusteluiden esimerkki tehtävien valmistuksesta oppilaita varten tekijänoikeusvapaasti tuhoaa aivan suoraan tehtävä- ja harjoituskirjamarkkinat (sähköiset ja digitaaliset), jos kotitehtäviä varten voidaan ottaa mistä tahansa teoksesta harjoitustehtävä ja antaa se oppilaiden tehtäväksi ja tämä täyttää ehdotetun tilapäisyyden vaatimuksen. Mikäli harjoitustehtävään voidaan saman tilapäisyyden hengessä liittää oheisaineistoa mistä tahansa koulutusmarkkinoille tarkoitettua sisältötuotteesta, tuhoaa se sitä kautta myös lopun oppimateriaalimarkkinasta.

Mikäli tilapäisyydellä on tarkoitettu, niin kuin toivomme, puhtaasti teknisluontoisia kopioita, joita opettaja tekee oppimateriaalimateriaalista, jonka käyttö lupa on hankittu, niin tämä tulee jatkovalmistelussa selkeästi tuoda esiin perusteluissa. Kuitenkin, kuten edellä on todettu, käytännön elämässä tämä tarve on oppimateriaalikustantajien lisensseissä lähtökohtaisesti jo otettu huomioon.

Mikäli kaikki muu aineisto kuin koulutusmarkkinoille suunnattu on täysin vapaata, on budjettipaineessa olevien opetuksen järjestäjillä, esimerkiksi kunnilla, kiusaus ryhtyä käyttämään opetuksessa muuta kuin opetusmarkkinoille suunnattua aineistoa ja jättää oppimateriaalit ostamatta. Vaikka ammattilaisten tekemä tietokirja, sanomalehti, aikakauslehti tai elokuva-aineisto onkin sinällään laadukasta, ei sitä ole tehty pedagogisia näkökulmia tai vastaanottajien ikää huomioiden kuten varta vasten laadittu oppimateriaali. Paitsi, että tällaisista aineistoista kootut oppimateriaalipankit romuttaisivat oppimateriaalimarkkinat, niin ne myös heikentäisivät oppimistuloksia. Erityisen vaikeaa tällaisella "sääläaineistolla" opiskelu olisi oppimisvaikeuksissa oleville, ja tämä eriarvostaisi heitä vielä enemmän. Heidän mahdollisuuksiaan selviytyä heikentäisi lisäksi edelleen se, että opettajien aika menisi aineistojen keräilyyn ja tilanteeseen soveltamiseen eikä yksilölliseen opettamiseen.

Erityisesti korkeakouluissa käytetään paljon tieto- ja tiedekirjoja, joita ei ole tehty ainoastaan koulutusmarkkinoille, mutta joille tuo markkina on kuitenkin välttämätön. Erityisesti korkeakouluissa sen määrittely, milloin kirja on laadittu koulutusmarkkinoille, on varsin vaikeaa.

Sopimuslissenssijärjestelmässä teosten kopioinnista ja käytöstä opetuksessa on sovittu, eikä rajanveto ole ollut relevanttia. Hallituksen esitysluonnoksen mukaisessa oikeustilanteessa oikeudelliset konfliktit näyttäisivät väistämättömiltä.

Sopimusehtojen väitetty monimutkaisuus opettajille

Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa kerrotaan, että opettajat ovat ongelmissa oppimateriaalien sopimuslissenssien, hankintaehtojen ja käyttöehtojen kanssa. Annettu mielikuva vähättelee korkeakoulutettujen opettajiemme kykyä ja liioittelee ongelman merkittävyyttä sekä poikkeuksellisuutta.

Nykyinen monimutkainen yhteiskunta on kaikilla elämänalueilla täynnä erilaisia ehtoja ja sopimista, kuten palvelusopimuksia, sähkösopimuksia, lainaehtoja ja niin edelleen. Ne ovat välttämätöntä, käytännössä taustalle jäävää juridiikkaa. Korkeasti koulutetut opettajat ovat olleet täysin kykeneviä toimimaan tässä maailmassa myös oppilaitoksissa. Oikeudenhaltijat tai oikeuskäytäntö eivät myöskään tunne aiheeseen liittyviä tapauksia oikeudenhaltijoiden ja opetushenkilökunnan kanssa.

Tällä hetkellä opettajien ja koulujen kanssa vallitsee oppimateriaalikustantajien lisenssien ja Kopioston sopimuslissenssien myötä asiakassuhde, joka on omiaan estämään konflikteja ja etsimään yhdessä ratkaisua. Malli on myös omiaan lisäämään ymmärrystä ja yhteistyötä oikeudenhaltijoiden ja opettajien kesken sekä laajemminkin yhteiskunnassa. Pakkolisenssitilanteessa ei näin ole.

On täysin kohtuutonta, että yhdelle ammattikunnalle luotavan täysin poikkeuksellisen ”mukavuustilan” – , jossa jossain harvinaisessa tilanteessa ei tarvitsisi tarkistaa lisenssin tai sopimuslisenssin ehtoja – vuoksi, uhrattaisiin huomattavasti suuremman joukon, oikeudenhaltijoiden oikeudet omaisuuteensa.

Ehdotetun pykäläluonnoksen voimaansaattaminen ei myöskään poistaisi tulkintatilanteita opettajilta vaan siirtäisi rajat toisaalle: milloin opetus on kaupallista, milloin kyseessä on koulutusmarkkinoille tarkoitettu teos, mikä on rajattu ryhmä, milloin tehdään suunnitelman mukaista tiedettä ja milloin käsillä on hallinnollinen käyttö ja milloin opetus. Rajoitussäännös on aina tulkinnallinen.

DSM-direktiivin ja sopimuslisenssin suhde

Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa annetaan ymmärtää, että sopimuslisenssillä ei voida ratkaista DSM-direktiivin vaatimuksia ja että tästä syystä pakkolisenssi olisi välttämätön. Näin ei kuitenkaan käytännössä ole.

Sopimuslisenssillä voidaan käytännössä kattaa kaikki DSM-direktiivin tarpeet paitsi ehkä tiettyjen audiovisuaalisten aineistojen opetuskäytön osalta, kuten *Youtube*-videot. Jatkovalmistelussa olisikin toteutettava DSM-direktiivin *licences first* -henkeä ja käytettävä pakkolisenssiä vain niissä poikkeuksellisissa tapauksissa, joissa muut lisenssimallit eivät käyttöä opetuksessa mahdollista. Näin on ehdotettu tehtävän Ruotsin hallituksen esitysehdotuksessa DSM-direktiivin implementoimiseksi. Suomen esitysluonnoksessa puolestaan rikotaan hyvin kapean tarpeen vuoksi Suomen koko vakiintunut ja toimiva järjestelmä ja muutetaan tekijänoikeudellista paradigmaa. Suomen tulisi seurata Ruotsin valitsemaa tapaa implementoida DSM-direktiivin vaatiman ”illustration for teaching” - tarpeen osalta artikla 5.

Teknisin toimenpitein suojattujen teosten käyttäminen (50 c §)

Esitettyjen pykäläluonnosten 14 ja 50 c muodostama oikeustila olisi käytännön tasolla vähintäänkin pulmallinen. Onko todella tarkoitus, että 14 § tarkoittamaa käyttöä varten on lupa ryhtyä murtamaan suojauksia? Jos näin olisi, niin miten valvotaan tällä tavoin saavutettujen sisäänpääsyjen pysyminen laillisessa käytössä? Miten tietomurtohälytysjärjestelmät erottavat laillisen murron laittomasta? Vai ollaanko yhteiskunnan varoilla luomassa jokin verifiointimenettely, jonka avulla päätetään lailliset pakkolisenssin käyttäjät sisälle? Aineistoon laillisesti lisenssin ostanut taho saa haltuunsa käyttäjätunnuksen ja salasanan. Voiko hän jaella sitä koulu- ja tiedeyhteisössä vapaasti? Jos näin olisi, niin miten valvotaan, että nämä sähköiset avaimet käyttöönsä saanut käyttää niitä lain antamissa puitteissa?

Esitysluonnoksen jatkovalmistelussa on varmistettava, että hallituksen esityksen perusteluihin on 14 §:n rajoitussäännöksen osalta – oli sen laajuus mikä tahansa – kirjattava, että rajoitussäännös ei luo käyttäjälle offensiivista oikeutta saada rajoituksen kohteena oleva aineisto käyttäjän haltuun. Rajoitussäännöksen hyödyntäminen edellyttää, että käyttäjällä on teos tai muu aineisto laillisesti hallussaan tai saatavillaan.

Vakiintuneiden rajoitussäännösten soveltamisen peruseriaatteiden mukaan rajoitussäännökset eivät luo offensiivista oikeutta saada rajoituksen kohteena oleva aineisto käyttäjän haltuun. Rajoitussäännösten hyödyntäminen edellyttää, että käyttäjällä on teos tai muu aineisto laillisesti hallussaan tai saatavillaan. Tämä tärkeä vallitseva periaate on todettu säädettäessä tietoyhteiskuntadirektiivin poikkeuksia ja rajoituksia tekijänoikeuslakiin (HE 28/2004, sivut 25 ja 142). Periaate tulee jatkovalmistelussa lisätä myös TekL 14 §:n perusteluihin riippumatta siitä, mikä olisi mahdollisen rajoitussäännöksen alue ja laajuus.

Suhde perustuslakiin

Perustuslain mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Omaisuuden perustuslainturvalla suojataan varallisuusarvoisia oikeuksia ja etuja, joihin kuuluu laajimpana esineisiin kohdistuva omistusoikeus. Omistusoikeus taas käsittää periaatteessa kaikki ne oikeudet, jotka eivät jollain erityisellä perusteella kuulu jollekulle muulle kuin omistajalle tai ole omistusoikeudesta erotetut. Varsinaisen omistusoikeuden lisäksi omaisuudensuojan piiriin kuuluvat myös varallisuusarvoiset immateriaalioikeudet, kuten tekijänoikeus (HE 309/1993 vp, s. 6, PeVL 28/2005 vp, s. 2, PeVL 7/2005 vp).

Immateriaalioikeus saa perustuslain suojaa omaisuudensuojaa turvaavan yleislausekkeen kautta, ja nyt ehdotettua säännöstä on tältä osin arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta. Ehdotettu säännösluonnos on perustuslaissa turvatus omaisuudensuojan näkökulmasta todella ongelmallinen. Ehdotettu tekijänoikeuden rajoitus on laaja, koska käytännössä opetuksessa ja tieteessä saa kaikkia aineistoja käyttää lähes vapaasti.

Pääsääntö on, että tekijän määräysvalta perustuu tekijänoikeuslaissa säädettyyn yksinoikeuteen. Rajoitussäännöksiä tulee pitää poikkeuksina tästä pääsäännöstä, ja niitä koskevia määräyksiä tulee tulkita suppeasti. Nyt ehdotettu säännösluonnos merkitsee tekijöiden kannalta suhteettoman suurta puuttumista tekijöiden yksinoikeuteen, eikä ehdotettu säännös ole tekijänoikeudenhaltijoiden perusoikeuksien näkökulmasta vaaditulla tavalla oikeasuhtainen satikka tarkkarajainen. Säännös ei miltään osin täytä edellytystä täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta. Perustuslaissa turvataan jokaiselle oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Nyt ehdotettu säännös puuttuu merkittäväällä tavalla tekijöiden ja muiden oikeudenhaltijoiden, kuten kustantajien, elinkeinovapauteen ja osaltaan heikentää kotimaisia tekijöitä ja kustantajia harjoittamasta elinkeinoaan.

Suhde ns. kolmen kohdan testiin

Rajoitusten tulkinnassa on otettava huomioon myös ns. kolmen kohdan testi, jonka mukaan tekijänoikeuteen tehtyjä rajoituksia voidaan soveltaa 1) vain tietyissä erityistapauksissa edellyttäen, 2) ettei toisintaminen ole ristiriidassa teoksen normaalin käytön kanssa 3) eikä loukkaa kohtuuttomasti tekijän laillisia etuja. Kolmen kohdan testin vaatimukset on säädetty Bernin sopimuksen 9 artiklassa 2 kappaleessa sekä muun muassa tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 5 kohdassa. Kaikkia kansalliseen lainsäädäntöön ehdotettavia rajoitussäännöksiä tulee tarkastella kolmen kohdan testin valossa.

Nyt ehdotettu säännösluonnos ei täytä kolmen kohdan testiä. On hyvä huomata, että DSM-direktiivin 5 artikla koskee ainoastaan digitaalista käyttöä opetuksen havainnollistamiseen. Nyt ehdotettu säännös menee huomattavasti pidemmälle, koska se sallisi kokonaisten teosten kappaleen valmistamisen ja välittämisen yleisön saataville. Ehdotettu säännösluonnos loukkaisikin kohtuuttomasti tekijän laillisia etuja, kuten laissa turvattua yksinoikeutta sekä perustuslaissa jokaiselle turvattua omaisuuden suojaa ja elinkeinovapautta.

Ehdotettu säännösluonnos ei täytä kolmen kohdan testiä myöskään siksi, että kokonaisten teosten ja julkaisujen kopioiminen on ristiriidassa teosten tavanomaisen hyödyntämisen kanssa. Ehdotettu säännös mahdollistaisi sen, että oppilaitoksissa voitaisiin hankkia vain yksi kappale tietokirjasta tai kaunokirjallisesta teoksesta ja kopioida nämä teokset opetusryhmille. Tämä vaikuttaisi suoraan siihen, miten paljon teoksia ja oppimateriaaleja hankittaisiin. Vaikutukset kaupalliselle oppimateriaalimarkkinoille ja yksittäisiin tekijöihin olisivat konkreettisia ja laskettavissa. Rajoitussäännös osuisi eri alojen tekijöihin ja kustantajiin tavalla, jonka seuraukset luovan alan kannalta olisivat dramaattiset. Käytännössä luovilta aloilta vietäisiin toiminnan edellytyksiä.

Ratkaisu

Esitämme ratkaisuna DSM-direktiivin 5 artiklan 2 kohdan mukaisesti, että sopimuslisenssi säilytetään ensisijaisena teosten käytön opetuksessa mahdollistavana keinona ja sitä täydentämään säädetään opetuksen havainnollistamista koskeva, direktiivin mukainen rajoitussäännös siltä osin, kun saatavilla ei ole lisenssiä. Tämä vastaa Ruotsissa valittua ratkaisua.

b. Opetuksessa käytettävät kokoomateokset (TekL 18 §)

Vastaus: Vastustamme

Ensisijaisesti vastustamme hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetun 18 §:n säätämistä. Se on tarkoitettu julkisten oppimateriaalipankkien luomiseen maksutta hyödyntäen pakolla oppimateriaalien ja muiden sisältöjen tekijöiden ja kustantajien työn tuloksia oppimateriaalimarkkinan heikentämiseen. Säännösluonnos on omiaan kaventamaan oppimateriaalitekijöiden ja -kustantajien mahdollisuuksia harjoittaa elinkeinoaan.

Toissijaisesti, mikäli ehdotettu pykälä säädettäisiin, sitä tulee muuttaa kattamaan myös kaupallinen käyttö ja sekä pidentää suoja-aika viidestä vuodesta kymmeneen vuoteen.

Hallituksen esityksessä perustellaan useaan otteeseen, miten 18 §:n muutoksilla pyritään edesauttamaan koulutuksen digisiirtymää. On tärkeä huomata, että oppimateriaalien digitalisaation vetureina ovat toimineet oppimateriaalikustantajat, jotka ovat tehneet suuria investointeja ja siirtäneet ammattimaisesti kaiken aineistonsa moderneiksi digitaalisiksi oppimateriaaleiksi.

Edellä kerrottua taustaa vasten olisi virhe jättää pois ansiotarkoituksessa tehdyt kokoomateokset ulkopuolelle. Muutoin on nähtävissä, että ehdotetun pykälän tarkoitus ei itse asiassa ole edistää siirtymää digitaliseen oppimiseen vaan antaa muille kuin elinkeinokseen oppimateriaaleja ammattimaisesti valmistaville kustantajille selkeää etua markkinoilla.

c. Korvausta hallinnoiva yhteishallinnointiorganisaatio (TekL 19 a §)

Vastaus: Vastustamme

Ehdotetuissa säännösluonnoksissa (14 § ja 19 a §) tulee jatkovalmisteluissa tekijä-sana korjata oikeudenhaltija-sanaksi. Korvausoikeus koskee oikeudenhaltijoita, kuten DSM-direktiivissä säädetään.

Jos pakkolisenssi jäisi myös perusteellisen harkinnan jatkovalmistelussa jälkeen esitysluonnoksen 14 §:n mukaisesti, tulee pakkolisenssisäännökseen (14 § 1 mom.) lisätä viittaus TekL 54 §:n välimiesmenettelyä koskevaan säännöksen 1 kohtaan.

Korvausoikeus koskee DSM-direktiivin 5 artiklan 4 kohdan mukaan oikeudenhaltijoita – ei pelkästään tekijöitä. Tältä osin säännös tulee korjata vastaamaan DSM-direktiiviä. Säännökseen tulee tekijä-sanana sijasta käyttää termiä ”oikeudenhaltija”.

Vähintään jatkovalmistelussa tulee lisätä hallituksen esityksen perusteluihin 19 a §:n osalta lause: *Korvausoikeus koskee tekijöiden lisäksi myös muita oikeudenhaltijoita, joko tekijänoikeuden siirtymisen tai käyttöoikeuden nojalla.*

d. Julkinen esittäminen (TekL 21 §)

Vastaus: Vastustamme

Hallituksen esitysluonnoksen 21 § ei perustu DSM-direktiiviin. Se on tarpeeton kansallinen laajennus tekijänoikeuden rajoituksen soveltamisalaan. Luonnoksen ehdotusta ei voida perustella EU:n lainsäädännön (vuoden 2001 tai 2019 tekijänoikeusdirektiivin) tai kansainvälisten tekijänoikeusnormien (erityisesti Bernin, TRIP:n ja WCT:n kolmivaiheisen testin) valossa.

Esitysluonnoksessa on todettu, että AV-teoksen, kuten elokuvien, julkinen esittäminen luokahuoneessa tai uskonnollisessa laitoksessa rajoittuisi vuoden 2006 tekijänoikeuslain mukaisesti vain läsnä olevalle yleisölle tapahtuvaksi esittämiseksi. Mikäli ehdotetut muutokset 21 §:ään päätettäisiin säilyttää, on tämä tulkinta hyvä lähtökohta. Laajempi yleisölle välittäminen tulee joka tapauksessa jättää tämän tekijänoikeuden rajoituksen ulkopuolelle. Vuoden 2001 tekijänoikeusdirektiivin mukainen yleisölle välittäminen kattaa julkisen esittämisen.

Esitysluonnoksen perusteluissa myös todetaan, että elokuvateoksen käsitteen tulkitaan tarkoittavan kaikkea audiovisuaalista sisältöä. Ehdotusta perustellaan sillä, että opetuksessa tulisi voida käyttää audiovisuaalista sisältöä. Tällainen tulkinta ei ole yleisesti hyväksytty esimerkiksi tekijänoikeusdirektiiveissä, eikä sen perusteella siten tule säätää uusista rajoituksista tekijänoikeuteen. Uusi rajoitus tulee vaikuttamaan kohtuuttoman negatiivisesti oikeudenhaltijoiden korvauksiin sallimalla elokuvateosten käytön opetuksessa ja jumalanpalveluksissa ilman korvausta.

Esitysluonnoksessa ehdotettu muutos käytännössä mahdollistaa kokonaisten elokuvien ja muun AV-sisällön esittäminen jumalanpalveluksessa ja opetuksen yhteydessä (mahdollisesti myös etänä vuoden 2019 tekijänoikeusdirektiivin 5 artiklan kautta ainakin opetuksen osalta) korvauksetta. Näin laaja ja jopa sopimuslisenssijärjestelmän ulkopuolelle menevä tekijänoikeusrajoitus on selvästi DSM-direktiiviin perustumaton ja kohtuuton suhteessa muutoksella väitetyksi saavutettavaan hyötyyn.

Esitysluonnos sisältää muutoksia TekL 14 §:ään teosten käytöstä opetuksessa ja tieteellisessä tutkimuksessa. Muutosten tarkoituksena on panna täytäntöön DSM-direktiivin 5 artikla teosten käytöstä digitaalisessa ja rajat ylittävässä opetustoiminnassa. Huolestuttavasti 21 §:n ehdotuksella näyttää olevan tarkoitus luoda laaja poikkeus, joka mahdollistaisi tällaisen toiminnan ilman oikeudenhaltijan lupaa tai tälle tulevaa korvausta. Muidenkaan teosten kuin AV-teosten käyttö opetustoiminnassa ilman korvausta ei ole sallittua (lukuun ottamatta 21 §:n 1 momentin tarkoittamia tapauksia) – edes esitysluonnoksessa esitetyn 14 §:n muutoksen jälkeen. Esitysluonnoksessa jääkin täysin perustelematta, miksi AV-teoksia saisi käyttää korvauksetta siinä laajuudessa kuin nyt esitetään. Kyseessä on kuitenkin erittäin laaja ja pitkälle menevä tekijänoikeuksien ja omaisuuden suojan rajoitus.

Perustuslain mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Varsinaisen omistusoikeuden lisäksi omaisuudensuojan piiriin kuuluvat myös varallisuusarvoiset immateriaalioikeudet, kuten tekijänoikeus (HE 309/1993 vp, s. 6, PeVL 28/2005 vp, s. 2, PeVL 7/2005 vp). Immateriaalioikeus saa perustuslain suojaa omaisuudensuojaa turvaavan yleislausekkeen kautta, ja nyt ehdotettua säännöstä on tältä osin arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta. Ehdotettu säännös on perustuslaissa turvatuksi omaisuudensuojan näkökulmasta todella ongelmallinen. Ehdotettu rajoitus on laaja, koska käytännössä opetuksessa ja jumalanpalveluksissa saisi esittää AV-teoksia kokonaisuudessaan. Pääsääntö on, että tekijän määräysvalta perustuu tekijänoikeuslaissa säädettyyn yksinoikeuteen. Rajoitussäännöksiä tulee pitää poikkeuksina tästä pääsäännöstä, ja niitä koskevia määräyksiä tulee tulkita suppeasti. Nyt ehdotettu säännös merkitsee tekijöiden kannalta suhteettoman suurta puuttumista tekijöiden yksinoikeuteen, eikä säännös ole tekijänoikeudenhaltijoiden perusoikeuksien näkökulmasta vaaditulla tavalla oikeasuhtainen. Säännös ei myöskään miltään osin täytä edellytystä täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta.

Luonnoksessa ehdotetun 21 §:n soveltamisala on hyvin laaja ja epätasainen. Ehdotetussa 21§:n muutoksessa ei opetustoimintaa ole laisinkaan määritelty ja sen soveltamisala jääkin erittäin laajaksi.

Rajoitusten tulkinnassa on otettava huomioon myös ns. kolmen kohdan testi, jonka mukaan tekijänoikeuteen tehtyjä rajoituksia voidaan soveltaa vain 1) tietyissä erityistapauksissa edellyttäen, ettei 2) toisintaminen ole ristiriidassa teoksen normaalin käytön kanssa 3) eikä kohtuuttomasti loukkaa tekijän laillisia etuja. Kolmen kohdan testin vaatimukset on säädetty Bernin sopimuksen 9 artiklassa 2 kappaleessa sekä muun muassa tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 5 kohdassa. Kaikkia kansalliseen lainsäädäntöön ehdotettavia rajoitussäännöksiä tulee tarkastella kolmen kohdan testin valossa.

Esitysluonnoksessa edotettu 21 § ei täytä kolmen kohdan testiä. Nyt ehdotettu säännös ei perustu DSM-direktiiviin ja se sallii kokonaisten AV-teosten esittämisen opetustoiminnassa ja jumalanpalveluksissa. Ehdotettu säännös loukkaisikin kohtuuttomasti tekijän laillisia etuja, kuten laissa turvattua yksinoikeutta sekä perustuslaissa jokaiselle turvattua omaisuuden suojaa ja elinkeinovapautta.

Esitysluonnoksessa perustellaan hyvin vajavaisesti ja lähinnä yleisradion toimintaan keskittyen, miksi laaja oikeudenhaltijoihin vaikuttava rajoitus elokuvateosten tekijänoikeuteen tulisi säätää. Rajoituksen soveltamisalaa ei millään tavoin kytketä opetuksen tai jumalanpalveluksen tarkoitukseen eikä elokuva- ja näytelmäteosten julkiselle esittämiselle aseteta mitään muitakaan edellytyksiä. Pelkästään se, että audiovisuaalista aineistoa halutaan ilmeisesti käyttää opetuksessa enenevissä määrin, ei ole riittävä peruste aineiston korvauksettomalle käytölle opetuksessa ja jumalanpalveluksissa.

Medialukutaitoa voidaan opettaa siten, että oikeudenhaltijoiden oikeus kohtuulliseen korvaukseen on huomioitu, kuten antamalla oppilaille tehtäväksi katsoa ohjelmia itsenäisesti tai maksamalla tunneilla esitettävistä materiaaleista kohtuullinen korvaus esimerkiksi sopimuslisenssijärjestelmän kautta. Ei ole myöskään mitään objektiivisesti arvioituna hyväksyttävää syytä, miksi jumalanpalveluksissa tulisi voida esittää av-sisältöä korvauksetta. Lakimuutos voisi hyvinkin johtaa arvaamattomiin vaikutuksiin, kun esimerkiksi jumalanpalveluksissa voitaisiin esittää täyspitkä elokuva ilmaiseksi isolle yleisömäärälle. Tällainen toiminta olisi omiaan rapauttamaan AV-tuotannon määrää Suomessa ja vaikuttaisi haitallisesti esimerkiksi elokuvateattereiden toimintaan.

Esitysluonnoksen perusteluissa on riittämättömällä tavalla huomioitu AV-tuottajien oikeudet ja korvausten poistumisen vaikutus AV-teosten tuotantoon ja niiden kaupalliseen esittämiseen. AV-teosten tuottamiseen on käytetty huomattavia panostuksia useiden eri tekijöiden ja esiintyvien taiteilijoiden puolesta. AV-teosten tekijänoikeuksien haltijoiden tulee saada niiden teosten käyttämisestä kohtuullinen korvaus myös jumalanpalveluksen ja opetuksen yhteydessä.

Jos esitysluonnoksen 21 §:n ehdotus toteutuu, voi joidenkin yritysten koko liiketoiminta vaarantua. On esimerkiksi yrityksiä, joiden koko liiketoiminta perustuu audiovisuaalisten oppimateriaalien tuottamiseen ja niistä saataviin korvauksiin, ja myös elokuvateattereiden toiminta voisi vaarantua etenkin pienillä paikkakunnilla. Mikäli AV-tuotantojen julkinen esittäminen olisi sallittua maksutta, vaikuttaisi se erittäin

negatiivisesti sekä kyseisten toimijoiden liiketoimintaan että audiovisuaalisten oppimateriaalien laatuun yleisemminkin jatkossa, koska yksi kannustimista tuottaa laadukasta sisältöä poistuisi.

Mikäli tällainen rajoitussäännös katsottaisiin välttämättömäksi säätää Suomeen, tulisi julkisen esittämisen oikeuksien hankinnasta säätää 26§:n mukaisen tarkkarajaisen sopimuslisenssin avulla. Opetuskäytön sopimuslisenssiä voi laajentaa koskemaan yleisölle välittämistä opetuksessa ja näin ollen myös julkista esittämistä. Tätä mallia voi täydentää DSM-direktiivin mukaisella rajoituksella ei-edustettujen oikeudenhaltijaryhmien ja teosten osalta.

DSM-direktiivi ei sääntele julkista esittämistä eikä DSM-direktiivin 5 artikla edellytä muutoksia TekL 21 §:ään. TekL 21 § tulee säilyttää entisellään.

e. Opetuskäyttöä koskevan rajoituksen alueellinen soveltaminen (TekL 64 c §)

Vastaus: Vastustamme

Hallituksen esitysluonnoksen jatkovalmistelussa tulisi rajoittaa rajat ylittävän käytön ala DSM-direktiivin tarkoittamaan opetuksen havainnollistamiseen.

DSM-direktiivin 5 artiklan mukaiset käyttötarpeet saadaan toteuttaa myös sopimuslisenssillä, joten myös DSM-direktiivin edellyttämä rajat ylittävä vaikutus kattaa 14 §:n sopimuslisenssin.

TekL 64 c §:ssä tulee viitata myös 14 §:n sopimuslisenssisäännökseen.

DSM-direktiivin 5 artiklan 3 kohdassa todetaan, että teosten ja muun suojatun aineiston käyttö, annettuja kansallisia säännöksiä noudattaen, katsotaan tapahtuvaksi yksinomaan siinä jäsenvaltiossa, johon oppilaitos on sijoittautunut. Direktiivin 5 artiklan mukaiset käyttötarpeet saadaan toteuttaa myös sopimuslisenssillä, joten myös rajat ylittävä vaikutus kattaa sopimuslisenssin. Tämä on toteutettu näin myös Ruotsissa (Ruotsin esitys 61 c §).

6. Kysymyksiä sopimuslisenssijärjestelmästä (TekL 26 §, DSM-direktiivin 12 artikla)

a. DSM-direktiivin 12 artiklassa annetaan jäsenvaltioille mahdollisuus säätää vaikutukseltaan laajennetusta kollektiivisesta lisensioinnista. Suomessa hyödynnettäisiin tämä kansallinen liikkumavara säilyttämällä tekijänoikeuslain 26 §:ssä säädetty sopimuslisenssijärjestelmä. Pykälää ehdotetaan kuitenkin direktiivin perusteella tarkennettavaksi. Samassa yhteydessä tehtäisiin eräitä teknisiä ja rakenteellisia muutoksia pykälään. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Kannatamme sellaisenaan

b. DSM-direktiivin 12 artiklan 3 kohdan a-alakohdassa edellytetään yhteishallinnointiorganisaation olevan valtuutustensa perusteella riittävän edustava lisenssin kohteena olevien teosten oikeudenhaltijoiden ja oikeuksien suhteen. Miten riittävä edustavuus varmistetaan, ja miten sitä tulisi arvioida sopimuslissenssiorganisaation hyväksymisen yhteydessä?

Sopimuslissenssijärjestön hyväksymistilanteet vaihtelevat. Ei ole tarkoituksenmukaista säätää turhan sitovia tai mekaanisia ennako-ohjeita. Esitysluonnoksessa käytetty edustavuuden kriteeristö – ”riittävä edustus nimenomaisten kirjallisten valtakirjojen perusteella Suomessa käytettyjen teosten tietyn alan tekijöiden osalta sopimuksen kohteena olevan teostyyppin ja oikeuksien alueella” – antaa opetus- ja kulttuuriministeriölle riittävät puitteet käyttää harkintaa järjestöjä hyväksyessään. Ei ole tarkoituksenmukaista lisätä lakiin tai esitöihin asiaa koskevaa ohjeistusta.

c. Olennaisimmat muutokset 26 §:ssä koskisivat direktiivin 12 artiklan mukaista veloitetta tiedottaa tekijöille sopimuslissensseistä, tekijän oikeudesta hakea korvausta sekä kiello-oikeuden käyttämisestä. Ehdotus perustuu siihen, että yhteishallinnointiorganisaatiot itse esittävät suunnitelman siitä, miten tekijöille (ja erityisesti ns. ”ulkopuolisille tekijöille”) tiedotetaan direktiivin edellyttämistä asioita. Näin tarvittavat toimenpiteet pysyisivät oikeasuhtaisina tekijöiden etua ajatellen. Onko tämä lähtökohta perusteltu, vai tulisiko tiedottamisesta säätää tarkemmin laissa ns. ”ulkopuolisten tekijöiden” oikeuksien turvaamiseksi? Jos pitäisi säätää tarkemmin, mitä veloituksia tulisi asettaa?

Esitysluonnos vastaa DSM-direktiiviä. Tiedottamistoimenpiteiden lisäämiseen ei ole tarvetta.

7. Kysymyksiä televisio- ja radiolähetysten lähettämisestä ja edelleen lähettämisestä (TekL 25 f, 25 h ja 64 b §, verkkolähetysdirektiivi)

7.1. Alkuperäinen lähetystoiminta

Pykäliin ehdotetaan muutoksia, joiden tavoitteena on selkeyttää nykyisiä, varsin vaikeaselkoisina pidettyjä säännöksiä. Lisäksi ehdotuksella pantaisiin täytäntöön verkkolähetysdirektiiviä siten, että 25 f §:ssä alkuperäiseen lähetystoimintaan rinnastettaisiin lähettäjäyritysten verkko-oheispalvelut (esim. YLE Arena) ja 64 b §:ään tehtävällä muutoksella varmistettaisiin, että alkuperäiseen lähetystoimintaan hankitut oikeudet kattavat myös radiolähetysten sekä television uutis- ja ajankohtaisohjelmien lähettämisen EU:n alueella, ellei toisin ole sovittu. Verkkolähetysdirektiivin 8 artiklan säännökset, jotka koskevat oikeuksien hankkimista silloin, kun lähettäjäyritys ei oman toimintansa puitteissa itse lainkaan lähetä lähetystä, vaan sen tekee jakelijayritys, ehdotetaan sisällytettäväksi alkuperäistä lähetystoimintaa koskevaan 25 f §:ään. Direktiivi mahdollistaa sen, että tällaisissa tapauksissa voidaan nojautua samankaltaiseen lissensiointimalliin kuin edelleenlähetyksen yhteydessä. Valmistelussa on arvioitu, että Suomessa ei esiinny direktiivin 8 artiklassa tarkoitettuja tilanteita, eikä siten ole pidetty tarpeellisena käyttää hyväksi direktiivin tarjoamaa mahdollisuutta, että tarvittavia oikeuksia voitaisiin hankkia pakollista kollektiivista hallinnointia koskevan sääntelyn perusteella yhteishallinnointiorganisaatiolta. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Kannatamme muutettuna

Medialiitto pitää voimassa oleva lain täsmentämistä erittäin kannatettavana. Suomessa lähettäjäryitykset harjoittavat pääsääntönä alkuperäistä lähettämistä, jonka toteuttamiseksi ne hankkivat omaan liiketoimintaansa kaikki tarvittavat oikeudet sisältöjensä (kanavat ja oheispalvelut) saataville saattamiseen koko Suomen TV-yleisöille jakelutavasta ja mahdollisista teknisistä jakelun alihankkijoista riippumatta.

Lähettäjäryitykset hankkivat tarvitsemansa oikeudet alkuperäiseen lähettämiseen sopimalla niistä suoraan oikeudenhaltijoiden kanssa kattaen myös lähettäjäryitysten teknisinä jakelijoina toimivien yritysten toimet. Suora sopiminen tulee säilyttää ensisijaisena tapana hankkia esitysoikeuksia. Suoran sopimisen mahdollisuus ja ensisijaisuus tulee kirjata pykälän 27f tekstiin.

Suomessa toimivilla lähettäjäryityksillä ei ole omia jakeluverkkoja. Näin ollen lähettäjäryitykset hankkivat lähetysverkkojen kapasiteettia ja lähetysoikeuksia eri operaattoreilta kuten Digitalta (maanpäällinen antenniverkko) tai Telialta (kaapeliverkko ja IPTV-verkko). Koska lähetysoikeudet tapahtuu lähettäjäryitysten vastuulla ja valvonnassa, tällä teknisellä seikalla ei ole merkitystä tehtäessä rajanvetoa alkuperäisen lähettämisen ja edelleen lähettämisen välillä. Medialiitto pitää hyvänä pykälän yksityiskohtaisten perustelujen selkeyttä sen osalta, että perusteluissa on erikseen todettu, että Suomessa ei ole 8 artiklan 1 kohdan mukaista tilannetta, jossa muu kuin lähettäjäryitys saattaa ohjelman yleisön saataviin ns. suoran siirron menetelmällä (eli "Direct injection"). Verkkolähetysoikeuksissa termillä viitataan tietynlaiseen lähettämismenetelmään, joka on käytössä muutamissa Euroopan maissa, mutta se ei ole käytössä Suomessa.

Perusteluissa on seuraava epäonnistunut kohta (5. kappale. sivu 85), jota tulisi muokata seuraavassa esitetyllä tavalla epäselvyyksien välttämiseksi siitä, että yrityksen on mahdollista hankkia säännöksen perusteluissa kuvatulla tavalla oikeudet koko ketjuun: "Säännös poistaisi mahdollisen oikeudellisen epäselvyyden siitä, onko tällaisessa tapahtumaketjussa kysymys kahdesta tekijänoikeudellisesti relevantista teosta. Koska lähettäjäryityksen ja jakelijaryityksen toimet muodostavat yhden tekijänoikeudellisesti relevantin teon, yleisölle välittämisen, on oikeudenhaltijoilta saatava lupa **koko kyseessä olevaan yhteisöön välittämiseen molempien yritysten toimiin.** Yritykset voisivat hankkia oikeudet vain omalta osaltaan tai kaikki tarvittavat oikeudet sekä omasta että toisen yrityksen puolesta. Säännös ei siten sulkisi pois mahdollisuutta, että lähettäjäryityksen hankkimat oikeudet kattavat myös jakelijaryityksen toimia tai päinvastoin, vaan asettaisi lähtökohdaksi sen, että lähtökohteisesti kumpikin osapuoli vastaa omalta osaltaan oikeuksien hankkimisesta. Yritys ei olisi yhteisvastuussa toisen yrityksen mahdollisista tekijänoikeusloukkauksista, jotka johtuvat esimerkiksi oikeuksien puutteellisesta hankkimisesta. Näin ollen yritykset olisivat tekijänoikeudellisessa vastuussa tekijöille omista osuuksistaan yhdessä yleisön saataviin saattamisen kokonaisuudessa."

Ehdotetun lain 4 momentin mukaan alkuperäiseksi lähettämiseksi katsottaisiin kaikki lähettäminen, joka tapahtuu samanaikaisesti kuin saman lähettäjäryityksen lähetysoikeudet *maanpäällisessä verkossa* sekä teoksen saattaminen yleisön saataviin lähettäjäryityksen oheispalvelussa. Viittaus maanpäälliseen verkkoon johtaisi tilanteeseen, jossa maanpäällisen verkon eli esimerkiksi antenni-tv-verkon käyttäminen on edellytys, että muut samanaikaiset saman lähettäjäryityksen lähetysoikeudet katsottaisiin alkuperäiseksi lähettämiseksi. ***Ehdotettu lainsäädännös on muutettava teknologianeutraaliksi niin, että***

lähettämistä ei sidota tiettyyn teknologiaan, jotta alkuperäisen lähettämisen määritelmä täytyisi.

Medialiitto ehdottaa sanamuodoksi 25fS:n 4 momentiksi: "Mitä 1 momentissa säädetään, sovelletaan myös muussa kuin maanpäällisessä verkossa tapahtuvaan lähetykseen, jos lähetyksen tapahtuu samanaikaisesti saman lähettäjäryityksen toimesta sekä teoksen saattamiseen yleisön saataviin lähettäjäryityksen oheispalvelussa".

7.2. Radio- ja televisio-ohjelmien edelleenlähettäminen

Tekijänoikeuslain 25 h 8:ssä säädetään radio- ja televisiolähetysten samanaikaisesta ja muuttamattomasta edelleenlähettämisestä. Säännöksillä virtaviivaistetaan lisensointimarkkinoiden toimintaa tilanteessa, jossa oikeuksien hankkiminen voisi muuten olla haastavaa. Ehdotetuilla säännöksillä pantaisiin täytäntöön verkkolähetysdirektiivin säännökset ja selkeytettäisiin edelleenlähettämistä koskevia säännöksiä. Lisäksi ehdotetaan, että myös lähettäjäryitysten verkko-oheispalveluiden edelleen lähettäminen olisi mahdollista hankkimalla tarvittavat oikeudet yhteishallinnointiorganisaatiolta sekä edellyttäen, että myös lähettäjäryityksen suostumus on saatu. Taustalla on se, että verkko-oheispalveluihin usein estetään pääsy asettamalla teknisiä esteitä, ns. maarajoituksia. Esimerkiksi Ruotsin SVT:n kanavien edelleenlähettämiseen on mahdollista hankkia oikeuksia keskitetysti, mutta tämä ei ole koskenut SVT:n verkko-oheispalveluita. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun? Voitte perustella kantaanne ja esittää vaihtoehtoisia ratkaisuja ja muutosehdotuksia vastauksenne yhteydessä.

Vastaus: Vastustamme

On ensisijaisen tärkeää, että verkkolähetystä koskeva lainsäädäntö on selkeä ja yksiselitteinen. Lain soveltajilla on monenlaisia vastakohtaisiakin intressejä, jolloin selkeät lainkohdat antavat neutraalin maaperän neuvottelulle ja estävät lain tulkintaa koskevia riitoja. Tämä on kaikkien etu. Suomessa on vain vähäinen määrä lähettäjäryityksiä ja operaattoreita. Näiden on helppo sopia lähetystoiminnasta suoraan keskenään. Rajat ylittävän edelleen lähettämisen kriteerit täyttävä lähetystoiminta on eri asia, ja tästä operaattorit ovat sopineet sopimuslisenssijärjestön kanssa jo vuosien ajan.

Sopimusvapautteen kuuluva suoran sopimisen mahdollisuus on säilytettävä edelleen lähettämisen osalta perusteluiden lisäksi myös pykälän tasolla. Tilanteessa, jossa lähettäjäryityksellä itsellään on lähetysoikeudet sekä niiden edelleenlisensointioikeus tietyille alueelle, sillä on oltava oikeus suoraan lisensoida kyseiset oikeudet kolmannelle. Muu tulkinta tuottaisi merkittävän markkinahäiriön. Se esimerkiksi estäisi kansainvälisiä tuotantoyhtiöitä lisensoimasta suoran sopimisen menetelmällä ohjelmakirjastojaan paikallisten toimijoiden käyttöön. Tämä aiheuttaisi häiriön hinnan markkinaehtoiseen määräytymiseen ja epävarmuus johtaisi väistämättä pitkällä tähtäimellä investointien vähentymiseen, sillä ohjelmien kaupallistamismahdollisuudet heikkenisivät tällaisten tuotantoyhtiöiden jäädessä suoran, markkinaehtoisin sopimisen sijaan paikallisten sekundääristen sopimuslisenssikorvausten varaan. Tämän johdosta pelkkä

lähettäjäryityksen signaali-oikeuteen perustuva kiello-oikeus ei yksin riitä, vaan suoran sopimisen oikeus on säilytettävä lakitekstin tasolla.

Toimintaympäristöä kuvaava esimerkki: Kansallisessa televisiojaketelussa voi samanaikaisesti olla saatavilla sekä kotimaisia että ulkomaisia televisio-kanavia. Kotimaisilla lähettäjäryityksillä on suorat sopimussuhteet oikeudenhaltijoihin. Kotimaisten kanavien osalta kyse ei edellä kuvatuksi ole edelleenlähetyksestä. Sen sijaan televisio-operaattorilla, joka haluaa edelleen lähettää toisesta jäsenvaltiosta (alkuperämaa) lähtöisin olevaa kanavaa, ei välttämättä ole suoraa sopimussuhdetta kanavan sisältöjen oikeudenhaltijoihin. Jotta tällaiset kanavat voidaan edelleen lähettää Suomessa, tarvitaan sopimuslisenssijärjestelmä teosten edelleenlähetysoikeuksista sopimiseksi. Se, että joidenkin ulkomaisten kanavien jakelu on edelleenlähettämistä ei siten kuitenkaan tarkoita, että kotimaisiin kanaviin tulisi automaattisesti soveltaa edelleen lähettämisen säännöstä. Lisäksi toisista valtioista lähtöisin oleville kanaville on voitu hankkia lähetysoikeudet Suomeen sopimalla niistä suoraan oikeudenhaltijoiden kanssa, minkä tulee olla mahdollista myös jatkossa.

Selvyyden vuoksi todettakoon, että kun lähettäjäryitys on suoraan sopimalla hankkinut oikeudet sisältöjensä saataville saattamiseen koko suomen tv-yleisölle, ja käyttää tämän toteuttamiseen kaapeli-tv-operaattoria teknisenä jakelijana, kyseessä EI OLE edelleen lähettäminen.

Medialiitto vastustaa ehdotettua muutosta, jonka mukaan lähettäjäryitys ei saisi kieltää edelleen lähettämistä ilman perusteltua syytä tai asettaa sille kohtuuttomia ehtoja. Lähettäjäryityksen signaali-oikeus on lähioikeus, jonka olemassaoloa tulee kunnioittaa, eikä saattaa uuden rajoitussäännöksen piiriin. Signaali-oikeus on ensisijaisesti kiello-oikeus ja vasta toissijaisesti korvausoikeus. Esityksestä ei myöskään ilmene mitään perusteita, miksi lähettäjäryitykselle tulisi määrätä tällaisia signaali-oikeutta kaventavia ja tulkinnanvaraisia ehtoja. Tässä yhteydessä on syytä huomioida, että edelleenlähetysoikeuksien käyttäjinä toimivat lähtökohtaisesti operaattorit, jotka ovat vahvoja toimijoita, joten silläkään perusteella ei ole syytä yksipuolisesti kaventaa lähettäjäryitysten signaali-oikeutta. Lakiin sisältyy jo nykyisellään oikeus viedä asia 54 §:n 1 mom 5-kohdan mukaisesti välimiesmenettelyyn, joten tämä suojakeino on riittävä. Edellä kuvattu signaali-oikeuden rajoitus ei myöskään ole verkkolähetydirektiivin mukainen.

Esitysluonnoksen mukaan lähettäjäryitysten oheispalveluita voisi saattaa saataville edelleenlähettämisen sopimuslisenssillä. Pidämme tämän osalta tärkeänä noudattaa, mitä verkkolähetydirektiivissä on asiasta säädetty. Perusteluissa mainittu "Verkkooheispalvelut olisi rinnastettava lähetyksiin" ei perustu verkkolähetydirektiiviin. Medialiiton mukaan sopimuslisenssijärjestelmää ei voi käyttää olemassa olevan suoraan sopimiseen perustuvan tilausohjelmalvelutarjonnan kanssa rinnakkaisten ohjelmien hankintakeinon synnyttämiseksi. On-demand tilausvideopalvelut eivät lähtökohtaisesti sovellu edelleen lähetettäväksi sopimuslisenssin nojalla. Tämä mahdollisesti täysin vesittäisi oikeuksien hankinnan alueelliset yksinoikeudet, jos muillakin yrityksillä, kuin yksinoikeudet tietyille alueelle hankkineella yrityksellä, olisi mahdollista lisensoida ohjelmat käyttöönsä samalle alueelle sopimuslisenssin nojalla. Siten oheispalvelut tulisi rajata pois edelleen lähettämisen piiristä verkkolähetydirektiivin edelleenlähetysoikeuksiin.

kuulumattomina. Laajempi tulkinta aiheuttaisi vakavan häiriön alueellisiin yksinoikeuksiin perustuvaan AV-sisältöjen hankintamarkkinaan.

Medialiitto ymmärtää Ahvenanmaan kysynnän ruotsinkieliselle tilausohjelmajalpalvelu sisällölle (SVT Play). Näkemyksemme mukaan asiaa ei kuitenkaan ole mahdollista ratkaista 25 h5:n puitteissa, vaan se edellyttänee täsmällistä ja tarkkarajaista sääntelyä koskemaan SVT Play:n saataville saattamista Ahvenanmaalla.

8. Kysymyksiä tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden suojasta hyödyntämissopimuksissa (TekL 29 - 31 ja 35 - 38 §, DSM-direktiivin 18-23 artikla), kuvatallenteella esiintyvien esittävien taiteilijoiden suojan laajentamisesta (TekL 45 §), sekä valokuvaajan oikeudesta (TekL 49 a §, DSM-direktiivin 14 artikla)

8.1. Tekijän korvausoikeus ja korvausten kohtuullistaminen

Esitys sisältää muutoksia tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden aseman parantamiseksi hyödyntämissopimuksissa. DSM-direktiivin 18 artiklassa säädetään yleisestä periaatteesta, jonka mukaan tekijä tai esittävä taiteilija on oikeutettu asianmukaiseen korvaukseen teosten kaupallisesta hyödyntämisestä, ja 20 artiklassa korvausta koskevan sopimusehdon sovittelusta muuttuneista olosuhteista johtuen. Voimassa olevan tekijänoikeuslain 29 §:ssä säädetään (direktiiviä laajemmin) kohtuuttoman sopimusehdon sovittelusta, ja pykälän perusteella on mahdollista kohtuullistaa niin alun perin kohtuutonta sopimusehtoa kuin reagoida muuttuneista olosuhteista johtuvaan kohtuullistamistarpeeseen. Näin ollen ehdotetaan vain huomioon otettavien kriteerien laajentamista vastaamaan paremmin direktiivissä lueteltuja arviointikriteerejä. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun? Voitte perustella kantanne ja esittää vaihtoehtoisia ratkaisuja ja muutosehdotuksia vastauksenne yhteydessä.

Vastaus: Kannatamme muutettuna

Medialiitto kannattaa hallituksen esitysluonnoksen pykäläehdotusta, jonka mukaan DSM-direktiivin 18 ja 20 artiklat alkuperäisestä ja jälkiperäisestä kohtuullisuudesta saatetaan voimaan ehdotetuilla lisäyksillä tekijänoikeuslain kohtuuttoman sopimusehdon sovittelua koskevaan TekL 29 §:ään. Ehdotuksessa muutetaan voimassa olevaa 29 §:n sanamuotoa siten, että uusi säännös seuraa DSM-direktiivin sanamuotoa. Vaikka kyse on viime kädessä olosuhteiden punnintaa koskevasta kokonaisharkinnasta, yhdenmukaiset sanamuodot helpottavat DSM-direktiivin mukaista tulkintaa.

Katsomme kuitenkin, että hallituksen esitysluonnoksen perusteluita tulisi täydentää artiklan 18 mukaisen alkuperäisen kohtuullisuuden (asianmukainen ja oikeasuhteinen korvaus) toteuttamiskeinojen osalta. DSM-direktiivin mukaisesti sopimusvapauden periaate on lähtökohta kohtuullisen korvauksen määrittelyssä eli korvaukset tulee voida määritellä vapaasti markkinoilla. DSM-direktiivi sallii jäsenvaltioiden käyttää erilaisia mekanismeja sopimisessa, mutta sanamuoto jättää epäselväksi, kuinka pitkälle jäsenvaltiot voivat mennä eri mekanismien suhteen. DSM-direktiivin perustelukappaleessa 73 mainitaan yhtenä mahdollisena mekanismina kollektiivinen sopiminen edellyttäen, että se on sovellettavan EU-oikeuden mukainen.

Tämän ehdotuskohdan valmistelussa ministeriö on ottanut hyvin huomioon vetämänsä tekijöiden ja käyttäjien välisten pienryhmäneuvotteluiden keskustelut ja käyttäjiä edustavan neuvottelukunnan ministeriölle 13.1.2020 toimittaman muistion 18 artiklasta ja kollektiivisen sopimisen mahdollisuudesta. Kuten muistiossa todetaan kollektiivin sopiminen "puitesopimusmekanismilla" (tekijöiden omat järjestöt voisivat vapaaehtoisilla puitesopimuksilla sopia tekijöiden puolesta oikeuksien lisensointiehdosta ja korvauksista käyttäjiä edustavien järjestöjen kanssa) on kilpailuoikeudellisesti ongelmallinen sekä tekijöille että käyttäjille. Ottaen huomioon 11.12.2018 annettu ECN+ -direktiivi (1/2019) kilpailuoikeuden tehokkaan täytäntöönpanon edistämisestä ja sitä koskeva 24.6.2021 voimaan tullut kansallinen kilpailulain muutos, kollektiiviset puitesopimukset olisivat voimassa olevan kilpailulainsäädännön vastaisia eikä niiden käyttö siten voi olla mahdollista. On myös muistettava, että DSM-direktiivi ei syrjytä EU:n kilpailusääntöjä eikä kilpailusäännöistä voida poiketa kansallisella tekijänoikeuslainsäädännöllä.

Puitesopimusmekanismien ongelmallinen suhde voimassa olevaan kilpailusääntelyyn tulisi näkyä selkeämmin hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa. EU:n kilpailuoikeuden seurauksena minimikorvauksista kollektiivinen sopiminen on kiellettyä. Nyt perusteluissa todetaan, että kaupallisten yritysten ja yksityisten elinkeinonharjoittajien väliset kollektiiviset sopimukset, esimerkiksi palkkioita määrittävät puitesopimukset voivat olla kilpailuoikeuden vastaisia, mutta jätetään tarkempi kuvaus kilpailuoikeuden vaikutuksista kollektiiviseen sopimiseen tekemättä. Sopimusosapuolten oikeusvarmuudenkin näkökulmasta tämä kilpailuoikeuden selkeämpi kirjaaminen perusteluihin olisi tärkeä täydennys perusteluihin. Käyttäjät tai niitä edustavat järjestöt, kuten tässä tapauksessa Medialiitto, eivät voi ECN+ -direktiivin ja muun kilpailulainsäädännön johdosta olla mukana tekijöiden ehdottamissa kollektiivisissa puitesopimuksissa sopimassa minimikorvauksista tekijöitä tai niitä edustavien järjestöjen kanssa. Tämän asiantilan on myös tiede- ja kulttuuriministeri Annika Saarikko todennut eduskunnan kirjalliseen kysymykseen kohtuullisesta korvauksesta ja kollektiivisesta sopimisesta antamassaan vastauksessa (KKV 737/2020 vp).

8.2. Tekijän oikeus selvitykseen teosten kaupallisesta hyödyntämisestä

Ehdotetun tekijänoikeuslain 30 §:n tarkoituksena on turvata tekijälle mahdollisuus saada tietoa teoksen kaupallisesta hyödyntämisestä. Kysymys on uudesta, pakottavasta säännöksestä. Mikä on kantaanne ehdotettuun ratkaisuun? Voitte perustella kantaanne ja esittää vaihtoehtoisia ratkaisuja ja muutosehdotuksia vastauksenne yhteydessä.

Vastaus: Kannatamme muutettuna

Ehdotus on DSM-direktiivin asettamat vaatimukset huomioiden oikeansuuntainen, mutta edellyttää vielä täsmentämistä ja selkiyttämistä. Hyvää ehdotuksessa on, että siihen on valittu sääntelymalli, jossa teosten käytöstä ei tarvitse raportoida tekijöille, joiden panos on "niin vähäinen, ettei ole tarkoituksenmukaista tai edes mahdollista antaa kullekin tekijälle yksityiskohtaista tietoa teoksen käytöstä". Tämä vähentää käyttäjien

kustannuksia ja hallinnollista taakkaa ja turvaa sen, että myös vähäisen panoksen tekijöille, joille usein maksetaan kertakorvaus, riittää kysyntää jatkossakin.

On myös kannatettavaa, että raportointi toteutetaan yleislausekkeen kautta. Yleislausekkeen nojalla voidaan alakohtaisesti raportoida riittävällä tarkkuudella aiheuttamatta turhaa hallinnollista taakkaa ja kustannuksia. Alojen sisällä raportointikäytännöt muotoutunevat ajan kanssa toimiviksi.

Media-alan näkökulmasta raportointivelvollisuuden ulkopuolelle tulisi muun muassa edellä mainitun hallinnollisen taakan ja yksittäisten tekijöiden vähäisen panoksen perusteella jättää kokonaan tavanomainen lehdistön toiminta sekä tyyppillinen sähköisen oppimateriaalin tuotanto. Niissä ei ole kysymys yksittäisen tekijän teoksesta vaan monien teosten yhdessä muodostamasta kokonaisuudesta, joissa ostetaan ja/tai myydään yksittäisen teoksen sijaan sisältöpalvelua tai -brändiä.

Esitysluonnoksen jatkovalmistelussa tulisi pykälän esitöihin tässä yhteydessä liittää maininta: Esimerkiksi tavanomainen lehdistön toiminta ja sähköisen oppimateriaalin tuotanto ovat tilanteita, jotka jäävät tyyppillisesti raportointivelvollisuuden ulkopuolelle muun muassa hallinnollisen taakan ja yksittäisten tekijöiden toisistaan vaikeasti erotettavissa olevan ja usein vähäisenkin panoksen perusteella. Näissä tilanteissa sisällön kaupallinen hyödyntäminen perustuu usein myös selkeästi enemmän kustantajan lehti- tai muun brändin luotettavuuteen uutisten välittäjänä tai oppimateriaalin tuottajana kuin sisällön muodostaviin osiin tekijänoikeuden suojaamina teoksina.

Pidämme hyvänä, että liikesalaisuuksien suoja on otettu erikseen huomioon säännöksessä. Samat toimijat ovat usein teosmarkkinoilla arvoketjun eri kohdissa. Ehdotus lähtee kuitenkin siitä, että käyttäjän olisi eriteltävä mitkä tiedot ovat liikesalaisuuksia. Tämä lähtökohta tulisi muuttaa. Esityksen perusteluita tulisi muokata niin, että raportoitava tieto katsotaan lähtökohtaisesti liikesalaisuudeksi, ellei lisenssinsaaja tai alilicenssinsaaja ole itse saattanut tietoja julkiseksi.

Perustelemme liikesalaisuuskirjaukseen esittämäämme muutosta liikesalaisuuden poikkeuksellisella luonteella aineettoman omaisuuden suojamuotona ja salassa pitämiseen perustuvan suojakeinon suurella merkityksellä yritysten investointien turvaajana. Teosten hyödyntämistavat ja niistä saatavat korvaukset ovat lähtökohtaisesti lisenssinsaajalle liikesalaisuuksia, joiden korkea suoja on pystyttävä turvaamaan ja varmistamaan myös raportointivelvoitteita täytettäessä. Tietoja annetaan tekijälle keskinäiseen luottamukselliseen sopimukseen perustuen ja DSM-direktiivin asettaman velvoitteen nojalla, joten pääsääntönä on, että tieto on sellaista, että sitä ei ole tarkoitettu kolmansien osapuolten tietoon. Tekijän tulee käsitellä saamiaan tietoja luottamuksellisesti ja liikesalaisuutena eikä niitä saa käyttää kuin vain tähän kyseiseen tarkoitukseen eli tekijän saamiin korvausten kohtuullisuuden arviointiin tekijänoikeuslain 29 §:n säännöksen nojalla.

Lisäksi esitämme perusteluita selkiytettäväksi myös siten, että selvityksen teosten kaupallisesta hyödyntämisestä antaisi aina ensisijaisesti lisenssinsaaja. Vain siinä tapauksessa, että selvitystä ei jostakin syystä olisi saatavilla lisenssinsaajalta, tekijä voisi kääntyä alilicenssinsaajan puoleen.

8.3. Tekijän oikeus perua oikeudenluovutus

Ehdotetussa 31 §:ssä säädettäisiin tekijän oikeudesta perua oikeudenluovutus, mikäli teosta ei ole hyödynnetty laissa säädettyssä ajassa. Kysymys on pakottavasta säännöksestä, mistä johtuen nykyiset tahdonvaltaiset, teostyyppikohtaiset säännökset poistettaisiin tekijänoikeuslaista. Ainoana poikkeuksena olisivat elokuvateoksia koskevat säännökset, jotka säilyisivät ennallaan, mutta muuttuisivat pakottaviksi. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun? Voitte perustella kantaanne ja esittää vaihtoehtoisia ratkaisuja ja muutosehdotuksia vastauksenne yhteydessä.

Vastaus: Kannatamme muutettuna

On hyvä, että hallituksen esitysluonnoksen ehdotuksessa selvästi todetaan, että peruuttamisoikeus koskee vain niitä tilanteita, joissa teosta ei ole lainkaan hyödynnetty. Tämä vastaa DSM-direktiivin sanamuotoa ja tarkoitusta. Lisensiointisopimuksissa oikeuksien peruminen osittain olisi lisenssinsaajan kannalta kohtuutonta.

Media-alalla oikeuksien peruminen tulee olla poissuljettua ainakin lehtiartikkelin toimituksellisessa prosessissa eri versioiden kohdalla tilanteessa, jossa vain yksi lopullinen versio julkaistaan. Sama pätee valokuvaajan ottamaan kuvasarjaan esimerkiksi uutistilanteesta, josta vain yksi kuva lopulta päätetään julkaista. Peruutusosoikeuden ei tule koskea prosessin yksittäisiä versioita, vaan niiden tulee tulkita muodostavan kokonaisuutena yhden teoksen, jota tyyppillisesti hyödynnetään julkaisemalla vain osa käytettävissä olevista versioista.

Vaikka peruuttamisoikeuden yleisenä lähtökohtana on, ettei teosta ole lainkaan hyödynnetty, on kuitenkin teos, joka luodaan täytettäessä työ- tai virkasuhteesta johtuvia työtehtäviä asetettu tässä suhteessa eri tilanteeseen. Työ- ja virkasuhteessa peruuttamisoikeus olisi kuitenkin osittainen siten, että työnantajalle jäisi aina ei-ysinomainen oikeus hyödyntää teosta.

Tässä kohtaa tulisi direktiivin liikkumavaraa hyödyntää ja muuttaa ehdotusta niin, että peruuttamisoikeutta ei olisi lainkaan, kun kyse on työsuhteessa luoduista teoksista. Peruutusosoikeus, vaikka vain osittainen, on ristiriidassa työsuhteen tarkoituksen kanssa. Työsopimuksessa on voitu sopia, että kaikki oikeudet siirtyvät työnantajalle. Tämä korvataan palkan muodossa. Palkka kattaa teoksen luomiseen käytetyn ajan kuten HE-luonnoksessa (s. 91) todetaan tekijänoikeuden luovutusta koskevan kohtuuttoman sopimusehdon sovittelun (TekijäL 29 §) osalta. Työnantajalla tulee olla yksinomainen oikeus työn tulokseen, jos näin on sovittu työsopimuksella. Työsuhteessa luodut teokset ovat usein myös yhteisteoksia. Ne on myös yleensä luotu käytettäväksi työnantajan brändin alla, ja niiden irrottaminen tästä yhteydestä voi aiheuttaa haittaa työnantajalle.

Esitysluonnoksen mukaan peruuttamistilanteessa maksettu korvaus jäisi tekijälle. Esitysluonnoksen mukaan osapuolet voisivat kuitenkin myös sopia siitä, että peruuttamistilanteessa tekijän tulisi palauttaa korvaus käyttäjälle. DSM-direktiivi mahdollistaa korvauksen palauttamisen, ja katsomme, että tämä DSM-direktiivin mahdollistama liikkumavara tulisi käyttää säätämällä, että työsuhteen ulkopuolella luotujen teosten osalta enakkoon maksettu korvaus tulisi palauttaa tekijänoikeuksien käyttäjille.

8.4. Kustannussopimuksia koskevasta erityissääntelystä

Ehdotetussa 35 – 37 §:ssä säädettäisiin kustannussopimuksista. Säännöksiä on muutettu tavoitteena modernisoida voimassa olevia kustannussopimuksiin liittyviä säännöksiä. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Kannatamme muutettuna

Katsomme, että hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetut pykälät kodifioivat nykyisen käytännön.

TekL 36 §:n uudelleenjulkaisemisen perusteluihin näemme tarpeelliseksi lisätä jatkovalmistelussa, että perusteluissa poissuljetaan teknisestä viiveestä johtuva uudelleen julkaiseminen. Varsin usein esimerkiksi paperikirjan julkaisemisen jälkeen kuluu muutama viikko ennen kuin sama teos on saatu luettua äänikirjaksi. Syntyy turhaa hallinnollista taakkaa, jos tuossa välissä kustantajan tulisi aina tavoitella kirjailijaa kysyäkseen mahdollisia muutostarpeita.

8.5. Tekijän oikeus rinnakkaistallentaa tieteellinen artikkeli

Ehdotetussa 38 §:ssä säädettäisiin tekijän oikeudesta rinnakkaistallentaa tieteellinen artikkeli. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Vastustamme

Esitysluonnoksen 38 §:llä ei ole kytköstä DSM-direktiiviin, vaan se on täysin kansallinen. Pykälää ei missään nimessä tule säätää tekijänoikeuslakiin. Pykälällä haettavaa tavoitetta (lisenssimaksujen väheneminen kansainvälisille tiedekustantajille) ei saavuteta, vaan aiheutetaan suurta haittaa tieteentekijöille ja tapetaan kotimainen tiedekustantaminen. Lisäksi pykäläehdotus on perustuslain ja länsimaisen oikeudellisen tradition vastainen.

Käsitevirheet ja epätarkkuudet

Pykäläehdotuksessa puhutaan tutkijan oikeudesta, vaikka kyseessä itse asiassa on tutkijan oikeuksien rajoitus.

Avoin tiede ja avoin julkaiseminen ovat eri asioita. Avoin tiede on tieteen kehitykselle välttämättömyys ja tarkoittaa, että tutkimustulokset julkistetaan, jotta ne ovat avoimia kritiikille ja että tulevia tutkimuksia voidaan tehdä niiden pohjalta. Avoin julkaiseminen taas tarkoittaa, että aineisto on kaikkien saatavilla ilmaiseksi. Avoin tiede on ollut vuosisatoja tieteen kantava periaate. Se ei ole edellyttänyt avointa julkaisemista, eivätkä sähköiset alustat ole muuttaneet asiaa.

Kustantaja-sanalla viitataan ilmeisemmin jatkuvasti ulkomaisiin jättimäisiin tiedekustantajiin (kuten *Elsevier*) – kotimainen kustantaminen ja vaikutukset siihen jätetään täysin huomiotta.

Oikovedos on kustantajan jo lähes valmis jalostettu versio käsikirjoituksesta (kustannustoimitettu, rakenteistettu, taitettu, kuvitettu jne.) eikä enää yksin kirjoittajan oma. Se ei siksi ole hänen yksin luovutettavissaan. Alkuperäinen käsikirjoitus on kirjailijan omaisuutta.

Hallituksen esityksessä kerrotaan, että kaupallinen kustannustoiminta ei takaa aineistojen pitkäaikaissäilyvyyttä tai jatkuvaa saatavuutta. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Kotimaiset julkaisut tulevat tallennetuiksi vapaakappalekirjastoihin ja Eduskunnan kirjastoon. Tutkimustulokset ja julkaisemattomat teokset ovat korkeakoulujen tallennettavissa.

Räikeä perusoikeuksien loukkaus

Pykäläehdotuksella tieteellisen artikkelin kirjoittajalta poistettaisiin perusoikeus hallita omaisuuttaan. Häneltä viedään oikeus luovuttaa luomansa teos yksinoikeudella jollekin toiselle, esimerkiksi kustantajalle. Tämä rikkoo perustuslailliset omaisuuden ja elinkeinonharjoittamisen suojat sekä sananvapauden ynnä akateemisen vapauden periaatteen. Se on myös täysin vastoin länsimaisen siviilioikeuden sopimusvapauden periaatetta.

Ehdotettu säännös on perusoikeuksien näkökulmasta arvioituna ongelmallinen. Ehdotettu säännös ei luo tekijälle uutta oikeutta, vaan käytännössä vähentää tekijälle jo nyt kuuluvien oikeuksien arvoa.

Perustuslain mukaan jokaisen omaisuus on turvattu. Omaisuuden perustuslainturvalla suojataan varallisuusarvoisia oikeuksia ja etuja, joihin kuuluu laajimpana esineisiin kohdistuva omistusoikeus. Omistusoikeus taas käsittää periaatteessa kaikki ne oikeudet, jotka eivät jollain erityisellä perusteella kuulu jollekulle muulle kuin omistajalle tai ole omistusoikeudesta erotetut. Varsinaisen omistusoikeuden lisäksi omaisuudensuojan piiriin kuuluvat myös varallisuusarvoiset immateriaalioikeudet, kuten tekijänoikeus (HE 309/1993 vp, s. 6, [PeVL 7/2005 vp](#)).

Sopimusvapautta ei nimenomaisesti ole turvattu hallitusmuodossa, mutta sopimusvapaus saa suojaa tietyssä määrin omaisuudensuojaa turvaavan yleislausekkeen kautta. ([HE 309/1993 vp](#), s. 62, [PeVL 15/2004 vp](#), s. 4-5, [PeVL 33/1998 vp](#), s. 1.) Esimerkiksi lailla jollekulle säädettävä velvollisuus sopia jostakin asiasta (sopimuspakko) merkitsee rajoitusta henkilön valtaan päättää sopimussuhteistaan. ([PeVL 24/2002 vp](#), s. 3)

Koska sopimusvapaus saa tietyssä määrin suojaa ja omaisuudensuojaa turvaavan yleislausekkeen kautta, nyt ehdotettavaa sääntelyä on tältä osin arvioitava perusoikeuksien yleisten rajoitusedellytysten kannalta. Ehdotettu säännös/rajoitus ei ole hyväksyttävä eikä se myöskään täytä vaatimusta suhteellisuudesta.

Perustuslaissa turvataan myös sivistykselliset oikeudet. Tieteen, taiteen ja ylimmän opetuksen vapaudella luodaan edellytykset kulttuurin kehitykselle. Tieteen vapauten kuuluu sen harjoittajan oikeus valita tutkimusaiheensa ja -menetelmänsä samoin kuin oikeus julkaista tutkimustuloksensa. Tekijänoikeuden liittymäkohdat perustuslaissa turvattuihin sivistyksellisiin oikeuksiin on todettu nimenomaisesti myös perustuslakivaliokunnan lausunnoissa ([PeVL 28/2004 vp](#), s. 4, [PeVL 7/2005 vp](#), s. 2). Ehdotettu säännös käytännössä estää suomalaisen tutkijan pääsyn kansainvälisiin tiedejulkaisuihin. Säännös rajoittaa suomalaisen tutkijan sananvapautta merkittäväällä tavalla. Samalla ehdotettu säännös asettaa esteitä tieteen vapaudelle.

Perustuslaissa turvataan jokaiselle oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Nyt ehdotettu säännös estää kotimaisia tiedekustantajia harjoittamasta elinkeinoaan, ja ehdotettu säännös onkin uhka kotimaisen tiedekustantamisen elinkelpoisuudelle.

Säännös siis todellisuudessa heikentäisi tutkijan oikeudellista asemaa.

Artikkelin kirjoittajan suojan tarve

Hallituksen esitysluonnoksen 38 §:n perusteluissa väitetään, että tiedeartikkelin kirjoittaja tarvitsee suojaa kustantajan tekijänoikeusrikkomuksia vastaan. Väite on kuitenkin vailla käytännön näyttöä, sillä oikeuskäytännössä ei mainittuihin rikkeisiin liittyviä kanteita esiinny. Tiedeartikkelien kirjoittajat kykenevät varsin hyvin itse hallinnoimaan sitoumuksiaan, ja lait antavat jo riittävää suojan esimerkiksi kohtuullisuuspykälän muodossa. Sen sijaan tutkijat tarvitsevat suojaa yliopistojen painostukselta luovuttaa heille korvauksetta teoksiaan. Yliopistot ovat heihin nähden täysin ylivertaisessa neuvotteluasemassa.

Säännös siis todellisuudessa heikentää tutkijan oikeudellista asemaa.

Vaikutus kotimaiseen tieteeseen ja tiedekustantamiseen

Kustantamisen idea on hankkia tekijöiltä yksinoikeuksia hyviin aineistoihin, jalostaa niitä, etsiä tarvitsijat ja myydä heille loppujaloste. Ellei aineistoon ole yksinoikeutta ja sama aineisto on jollain tavalla ilmaiseksi saatavilla, on todennäköistä, ettei kustantaja saa tekemiään investointeja takaisin. Vaikka kustantajan tuote olisi selvästi parempi, tyydytään markkinoilla osin silti ilmaistuotteeseen. Suomessa tieteellisten kirjojen ja artikkelien markkinat ovat niin vähäiset, että pienikin ostavan asiakasryhmän supistuminen tekee kannattavan julkaisun tekemisen mahdottomaksi.

Huolimatta hallituksen esitysluonnoksen optimismista ei julkista rahoitusta ole näköpiirissä tiedekustantamisen pelastamiseksi.

Hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa ehdotetaan, että kustantajat voisivat siirtyä tilausmaksuista julkaisumaksuihin. Tämä ei millään muotoa päde kotimaisiin kustantajiin. Julkaisumaksut eivät voisi olla niin korkeita, että niillä katettaisiin julkaisemisen ja jakelun kulut. Ei ole nähtävissä myöskään tiedekirjoittajilla halua vielä luomistyönsä lisäksi erikseen rahallisesti maksaa pääsystä kotimaiseen tiedejulkaisuun.

Mikäli luonnoksen pykälä säädetään, asetetaan suomalainen tieteenharjoittaja ulkomaisia kollegojaan huonompaan asemaan. Verrattuna ulkomaisiin kilpailijoihinsa hän ei ole yhtä haluttu sopimuskumppani kansainvälisille tiedekustantajille, koska hän ei voi luovuttaa yksinoikeutta. Näin hänen on myös vaikeampi meritoitua, koska hän ei pääse kirjoittamaan arvostettuihin tiedejulkaisuihin.

Ehdotetun 38 §:n johdosta suomalainen tiede ajautuu kilpailijoitaan huonompaan asemaan, sillä kotimaisella kielellä laadukkailla materiaaleilla opiskelu ei kotimaisten tiedekustantajien hävittyä ole enää mahdollista. Koska tutkijat eivät meritoidu yhtä hyvin, pääsy kansainvälisiin tutkijaryhmiin heikkenee.

Ulkomaiset kustantajajätit voittavat

Vaikka säädös on ilmeisimmin tarkoitettu torjumaan ulkomaisten jättimäisen tiedekustantajien korkeita lisenssimaksuja, ovat luonnoksen 38 §:n vaikutukset täysin päinvastaiset. Suomen markkina on niille liian pieni tilausten tai kirjoittajien rekrytoinnin osalta, jotta säädöksellä olisi vaikutusta niiden toimintaan. Säädöksen myötä suomalainen kilpailu poistuu markkinoilta häiritsemästä niiden vahvaa asemaa. Ei ole myöskään nähtävissä, että suomalaiset lopettaisivat näiden keskeisten tiedemedioiden tilaamisen. Muutoin Suomen tieteelle käy vieläkin huonommin, jos se jättää alan keskeisten medioiden seuraamisen.

Ainoastaan siinä tapauksessa, että Suomesta tulee tiedejulkaisujen laillisen piratismiä kehto, tulee suomalaisesta lainsäädännöstä niille todellinen uhka. Näin voisi käydä, sillä mikäli henkilö saa laillisesti haltuunsa tiedekustantajan aineiston, hän voi vapaasti jakaa sen tieteen tekemisen nimissä suomalaiseen opinahjoon kytkeytyneelle tutkijajoukolle ilman korvausta. Rajat ylittävän säännöksen (64 c §) myötä aineistoa voi jakaa kaikkialle Eurooppaan laillisesti ja syntyy laillisen piratismiä turvasatama. Edellä olevasta lienee seuraamuksena kanteita ja korvausvaatimuksia Suomen valtiolle hyvin resursoiduilta kansainvälisiltä kustantajilta ja Suomelle maine piratismivaltiona.

Monografia

On hyvä, että monografia on jätetty säännösluonnoksen ulkopuolelle. On kuitenkin huomattava, että tiedekirjallisuudessa artikkelikokoelma on kuitenkin varsin tyypillinen teosmuoto. Tästä syystä säännösehdotus vaikuttaa hyvin haitallisesti myös kirjankustannustoimintaan, sillä se poistaa kustantajien ohjelmista artikkelikokoelmat, mikä tulee vähentämään kotimaisen tiedekustanteiden tarjontaa ja entisestään mahdollisuutta selvittää.

Toisaalta, mikäli hallituksen esitysluonnoksen 14 § menee läpi, se tekee kaikesta tieteessä käytettävästä aineistosta tekijänoikeudellisesti suojaatonta, on kotimaisen tiedekustantaminen kuolema väistämätöntä.

8.7. Tekijänoikeuksista vapaista (public domain) teoksista otetut valokuvat (TekL 49 a §, DSM-direktiivin 14 artikla)

Valokuvaajan lähioikeutta ehdotetaan kavennettavaksi siten, että valokuva teoksesta, jonka suoja-aika on päättynyt, ei tulisi valokuvaajan lähioikeussuojan piiriin. Tavoitteena on varmistaa, että toisella suojamuodolla ei voida estää tekijänoikeudesta vapaiden (public domain) teosten käyttämistä. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Kannatamme sellaisenaan

Medialiitto kannattaa 49 a §:ää sellaisenaan. Tekijänoikeudesta vapaan teoksen jäljentämistä valokuvaamalla voidaan nykyisessä toimintaympäristössä pitää lähinnä teknisenä suorituksena, jota ei ole perusteltua suojata tekijänoikeuden lähioikeudella. Säännös palvelee tekijänoikeudesta vapaan materiaalin nykyistä tehokkaampaa hyödyntämistä, mikä on omiaan tuottamaan kulttuurista lisäarvoa yhteiskunnassa.

9. Kysymyksiä lehtikustantajan uudesta lähioikeudesta (TekL 50 § (ja 23 §), DSM-direktiiviin 15 ja 16 artikla)

9.1. "Lyhyet otteet"

DSM-direktiivin 15 artiklan mukaisesta lehtikustantajan lähioikeudesta säädettäisiin tekijänoikeuslain 50 §:ssä. Uudella lähioikeudella suojattaisiin lehtikustantajan oikeutta määrätä lehtijulkaisun saattamisesta yleisön saataviin tietoverkoissa tietoyhteiskuntapalvelun tarjoajan toimesta. Direktiivissä suojan kohde jää jokseenkin avoimeksi, ja suojan kohde on rekonstruoitu siten, että se mahdollisimman hyvin kattaisi sellaiset käyttömuodot (käyttö uutisseuranta- ja uutiskoostepalveluissa), joita direktiivissä on tavoiteltu. Eräänä haasteena on kysymys siitä, miten tulisi suhtautua direktiivin säännökseen, jonka mukaan suojan piiriin eivät kuulu "erittäin lyhyet otteet tai yksittäiset sanat". Direktiivissä ei määritellä tarkkaa rajaa sille, minkälaiset otteet ovat sallittuja, eikä sellaista aseteta myöskään 50 §:ssä. Sen sijaan säännöksessä lähtökohtana on, että myös epäolennaisten otteiden toistuva käyttö voi loukata tekijänoikeutta, ja sen perusteella on ehdotettu sanamuotoa, joka vastaa nykyistä tietokantasuojaa (tietokantadirektiivissä on vastaavanlainen konstruktio, eli myös tietokannan epäolennaisten osien toistuva käyttö voi kuulua yksinoikeuden piiriin). Valmistelun aikana työpajoissa toivottiin, että ainakin otsikko olisi laissa säädetty "vapaaksi". Jos pidätte tarpeellisena, että laissa säädetään tietty sana- tai merkkimäärä, jonka käyttö olisi aina sallittua, niin minkä pituinen sana- tai merkkimäärän tulisi olla? Miten vastaavasti määriteltäisiin muiden suojan kohteiden (esim. valokuva tai audiovisuaalinen aineisto) osalta sallitun käytön määrä?

Tiettyä lehtijulkaisun osaa, kuten otsikkoa, ei tule säätää "vapaaksi" 50 §:ssä tai sen esitöissä. Laissa tai sen esitöissä ei pidä säätää sanojen tai merkkien "sallituista" tai "kielletyistä" lukumääristä.

Lehden osan, kuten lehden otsikkojen, käyttöä tulee tulkita lehden osan käyttönä hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa kuvatusti.

Otsikon "vapaaksi" säätäminen tai sallittujen sanojen tai merkkien lukumäärän säätäminen on omiaan johtamaan DSM-direktiivin johdantolauseiden vastaiseen lopputulokseen ja vesittäisi uuden suojan Suomessa merkittävällä tavalla.

DSM-direktiivin johdantolauseen 58 loppuosa toteaa: kun otetaan huomioon tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoajien toteuttama lehtijulkaisujen laajamittainen koostaminen ja käyttö, on tärkeää, että hyvin lyhyiden otteiden poisjättäminen tulkitaan siten, että se ei vaikuta tässä direktiivissä säädettyjen oikeuksien vaikuttavuuteen. Johdantolauseen 58 perusteella "yksittäisten sanojen" tai "hyvin lyhyiden otteiden" arviointiin vaikuttaa se, horjuttaako niiden käyttö lehtijulkaisujen kustantajien sisällön tuottamiseen tekemiä investointeja. Jos ao. käytöllä on esimerkiksi vaikutusta digitaalisen mainostilan myyntiin tai lehtien maksullisiin tilauksiin, eli lehtikustantajien tuottoihin, on ao. tyyppisesti epäolennaisten osien käyttö lehtikustantajan lähioikeuden suojan piirissä.

Muiden suojan kohteiden osalta (esim. valokuva tai audiovisuaalinen aineisto) riittävät tekijänoikeuslain poikkeukset ja rajoitukset. TekL 50 §:n osalta ei tule rakentaa omaa "hyvin lyhyiden otteiden" sallitun käytön poikkeusta olemassa olevien tekijänoikeuden poikkeusten ja rajoitusten rinnalle. Uusi TekL 50 §:ää koskeva rajoituskerros olisi omiaan lisäämään tekijänoikeusjärjestelmän epäselvyyttä ja monimutkaisuutta.

9.2. Lehden toisintaminen toisessa sanoma- tai aikakauslehdessä (voimassa oleva TekL 23 §)

Valmistelussa on arvioitu, että voimassa olevan TekL 23 §:n säilyttäminen ei ole mahdollista, sillä siinä on olennaisesti kysymys sanoma- tai aikakauslehden kilpailijan (toisen sanoma- tai aikakauslehden taholta, joka on samalla myös tietoyhteiskunnan palvelu) oikeudesta toisintaa sanoma- tai aikakauslehdessä julkaistu artikkeli, joka lienee lähtökohtaisesti laajempi kuin ”erittäin lyhyt ote tai yksittäiset sanat”. Yhdyttekö tähän arvioon? Jos ette, millä perustein tulisi katsoa, että kilpaileva sanoma- tai aikakauslehti ei käytä hyväkseen sanoma- tai aikakauslehden tekemiä investointeja sisällöntuotantoon, jonka johdosta uutisartikkelin toisintaminen olisi sallittua suoraan lain nojalla, kun sen sijaan vastaavan pituisen otteen käyttäminen esimerkiksi uutiskooste- tai uutisseurantapalvelussa olisi kiellettyä?

TekL 23 § tulisi säilyttää edelleen tekijänoikeuslaissa. Sitä voidaan ajantasaistaa kieleltään jäljempänä esitetyllä tavalla.

TekL 23 § on ollut tekijänoikeuslaissa vuodesta 1961 lukien. Säännöksen tarkoitus on varmistaa, että tiedonvälityksen vapaus ja keskustelu ajankohtaisista asioista toteutuu.

Lehdet hyödyntävät nykyistä 23 §:ää erityisesti painetuissa lehdissä. DSM-direktiivin ja ehdotetun TekL 50 §:n piiriin säännös tulee erityisesti siksi, että osaa painetuista lehdistä saatetaan yleisön saataville tietoverkoissa näköislehtinä.

Nykyisin toisen lehden kirjoitusten julkaiseminen on lehdistökatsauksissa pienimuotoista. Jälkipainantakiellot ovat painetuissa lehdissä harvinaisia. Verkkojulkaisuissa kiellot ovat yleisempiä. Lehtien lehdistökatsauskäytäntö ei näkemysemme mukaan ole verrannollinen kysymyksessä viitattuihin uutiskooste- tai uutisseurantapalveluihin. Rinnastus tulisi poistaa jatkovalmistelussa esitöistä. Lehtien lehdistökatsauskäyttö on suppeampaa ja rajatumpaa.

Säännöksen soveltamisen hyvää tapaa voi pitää lehdistössä vakiintuneena. Asiasta ei ole tiedossa ei ole oikeuden tai tekijänoikeusneuvoston ratkaisuja.

Tekijänoikeuslaissa säilytettynä nykyinen TekL 23 § olisi rajoitus teoksen tekijänoikeuksiin ja 50 §:n lähioikeuteen.

Kysymyksessä ei ole DSM-direktiivin Artiklan 15 taustalla oleva lehtikustantajan sisältöinvestoinneilla vapaamatkustaminen, koska käytäntö on maltillinen. Lisäksi toisissa lehdissä julkaistujen kirjoitusten julkaiseminen tapahtuu osana lehden toimituksellista sisältöä ja vastaavan toimittajan vastuulla.

TekL 23 §:ää tulisi täydentää lisäämällä siihen ”hyvän tavan mukaisuuden” vaatimus. Lisäksi pykälä tulisi ajantasaistaa kieleltään kuulumaan oheisella tavalla:

- *Sanoma- tai aikakauslehden saa toisesta sanomalehdestä tai aikakauslehdessä, jollei lehdessä ole kieltoa, hyvän tavan mukaisesti ottaa uskonnollista, poliittista tai taloudellista päivänkysymystä koskevan lainauksen. Tekijän nimi ja lähde on aina mainittava.*

9.3. Internetin hakupalvelut

Direktiivin 15 artiklassa tai sen esitöissä ei ole mainintaa siitä, että sanoma- ja aikakauslehden lähioikeudella olisi vaikutusta internetin hakupalveluihin (esim. Google hakupalvelu, Bing, Ecosia ym). Lähtökohtaisesti voidaan katsoa, että direktiivillä ei ole tarkoitettu olevan vaikutusta hakupalveluiden toimintaan ja että direktiivissä olevaa viittausta siihen, että linkittäminen ei kuulu yksinoikeuden piiriin, voidaan tulkita samansuuntaisesti. Toisaalta direktiivissä ei nimenomaisesti myöskään suljeta pois tämänkaltaisia tietoyhteiskuntapalveluiden tarjoajia yksinoikeuden soveltamisalasta. Onko sanoma- tai aikakauslehden lähioikeussuojan yhteydessä tarpeen ottaa kantaa hakupalveluiden toimintaan? Jos on, miten asiaan tulisi ottaa kantaa esityksessä?

Kyllä on, hallituksen esityksessä 50 §:n esitöissä on lehtikustantajan lähioikeussuojan yhteydessä tarpeen selkeästi mainita hakupalvelut mahdollisina lehtikustantajan lähioikeuden käyttäjinä.

TekL 50 §:n esitöissä tulisi nimenomaisesti todeta, että lähioikeussuoja voi kohdistua myös hakupalvelutoimintaan esimerkiksi silloin kun lehtikustantajan lehtijulkaisujen osien käyttö on toistuvaa ja systemaattista. Näin on esimerkiksi silloin, kun lehtien otsikkoja kopioidaan, ja käytetään hyperlinkeissä. Hyperlinkittäminen tekona on kuitenkin sinänsä DSM-direktiivin Artiklan 15 mukaisesti suojan ulkopuolella.

Hallituksen esitysluonnoksen perustelut tukevat myös sitä, että TekL 50 §:n lähioikeussuoja ulottuu myös hakupalveluihin (niin yleiset kuin erikoistuneet hakupalvelut), kun ne hyödyntävät osia sanoma- tai aikakauslehdessä perusteluissa kuvatulla tavalla.

Mikäli uusi TekL 50 §:n tarkoittama lähioikeus ei soveltuisi tietoverkon hakupalveluihin, vesittyisi suoja Suomessa merkittävällä tavalla. Se ei ole DSM-direktiivin tavoite eikä tarkoitus. Esimerkiksi Tanskassa ja Ranskassa lehtikustantajan lähioikeus kattaa lain esitöiden mukaan tietoverkon hakupalvelut.

DSM-direktiivi ei nimenomaisesti sulje pois hakupalvelujen tarjoajia yksinoikeuden soveltamisalasta.

Hallituksen esitysluonnoksessa jo nimenomaisesti mainittuja mediaseurantapalveluita voidaan pitää erikoistuneina hakupalveluina. Myös yleiset hakupalvelut (esimerkiksi Google Search) tulisi mainita esitöissä selkeästi mahdollisina lähioikeuden käyttäjinä toiminnassaan. Ilman selkeää viittausta myös tietoverkon hakupalveluihin TekL 50 §:n esitöissä, on olemassa suuri vaara siitä, että uusi lehtikustantajan lähioikeus vesittyy heti alkumetreillä.

9.4. Tekijöiden osuus lehtikustantajan saamista korvauksista

Ehdotuksen (ja DSM-direktiivin) mukaan tekijällä on oikeus asianmukaiseen osuuteen lehtikustantajan saamista korvauksesta. Tulisiko tekijöiden osuutta määritellä tarkemmin

laissa? Jos katsotte, että tekijöiden osuus korvauksesta tulee määritellä, tulisiko sen olla prosenttiosuus vai jotain muuta? Minkä suuruinen osuus?

Vastaus: Ei

Tekijänoikeuslakiin tai sen esitöihin ei tule ottaa tarkempaa sääntelyä tekijöiden "asianmukaisen osuuden" määrittelystä. Mukaan ei pidä ottaa esimerkiksi euro- tai prosenttiosuuksia.

DSM-direktiivi ei edellytä tekijöiden osuuden säätämistä laissa. Asia kuuluu sopimusvapauden piiriin.

Suomen tekijänoikeuslain perinteeseen tai käytäntöihin ei kuulu korvauksista säätäminen laissa.

9.5. Tarve sopimuslissisäännökselle tekijöiden korvausosuuden hoitamiseksi

Sanoma- ja aikakauslehdet sisältävät suuren määrän eri aineistoja. Jotta lehtikustantajat välttyisivät neuvottelemasta kunkin tekijänoikeuden haltijan kanssa erikseen asianmukaisista korvauksista, voi olla molemmille osapuolille helpompaa, että asia hoidettaisiin sopimuslissisäännöksellä joka mahdollistaisi sen, että lehtikustantaja voisi neuvotella yhteishallinnointiorganisaation kanssa keskitetysti korvausosuudesta ja korvaukset tilitettäisiin organisaation kautta tekijänoikeuden haltijoille. Pitäisikö lakiehdotukseen lisätä asiaa koskeva sopimuslissisäännös? Voitte halutessanne perustella kantaanne lyhyesti vastauksenne yhteydessä.

Vastaus: Ei

Tekijänoikeuslakiin tai sen esitöihin ei tule ottaa tarkempaa sääntelyä tekijöiden korvausosuuden hoitamiseksi. Sopimuslissisille ei ole tarvetta tekijöiden korvausoikeuden toteuttamiseksi.

Toisin kuin kysymyksessä annetaan ymmärtää sopimuslissis ei sovellu kysymyksessä kuvattuun tarkoitukseen. Sopimuslissis on käyttöluvatyökalu. Sopimuslissis ei ole korvauksen jakoa koskeva menettelytapa. "Asianmukainen osuus" -korvausosuuden jakamiseen tekijöiden kesken ei tarvita sopimuslissisiä.

DSM-direktiivi ei edellytä kollektiivijärjestelyä tekijöiden "asianmukaisen osuuden" hoitamiseksi. Asia kuuluu sopimusvapauden piiriin.

Kannatamme sopimuslissisäännöksen säätämistä edellytyksellä, että se toteuttaa sopimuslissisille luonteenomaisen laajennetun käyttöluvan mahdollisuuden. TekL 50 §:ää koskeva sopimuslissis ei tule rajoittua korvausten jakoon. Sopimuslissis on ehdotetun TekL 50 §:n osalta tarpeellinen kustantajan lähioikeuden avulla toteutettavan sopimustoiminnan tueksi. Se tukee erityisesti lissisin ostajan, lähioikeuden käyttäjän oikeusvarmuutta. Lakiin tulisi säätää tässä yhteydessä tavanomainen 50 §:ää koskeva sopimuslissis. Vastaavalla tavalla on tehty Tanskassa.

9.6. Sanoma- tai aikakauslehden lähioikeussuoja - arvio ehdotetusta TekL 50 §:stä kokonaisuudessaan

Arvioikaa nyt ratkaisua kokonaisuudessaan. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Kannatamme muutettuna

Ehdotettu TekL 50 § on oikeasuuntainen. Sitä voi kannattaa alla ja edellä kohdassa 9.3 kuvatuilla täsmennyksillä, jotka tulisi jatkovalmistelussa ottaa huomioon hallituksen esityksessä. TekL 50 §:n esitöitä tulisi täydentää. Lisäksi jatkovalmistelussa tulisi hallituksen esitykseen lisätä lähioikeuden lisensiointia tukemaan sopimuslisenssisäännös.

Hallituksen esityksessä, lain esitöissä, tulisi mainita lehtikustantajan lähioikeussuojan yhteydessä hakupalvelut mahdollisina lehtikustantajan lähioikeuden käyttäjinä. TekL 50 §:n esitöissä tulisi nimenomaisesti todeta, että lähioikeussuoja voi kohdistua myös hakupalvelun toimintaan esimerkiksi silloin kun lehtikustantajan lehtijulkaisujen osien käyttö on toistuvaa ja systemaattista. Näin on esimerkiksi silloin, kun lehden otsikko tai sen osa kopioidaan, ja käytetään hyperlinkissä.

Lehtikustantajan lähioikeuden sisällyttäminen DSM-direktiiviin on jo osaltaan johtanut siihen, että esimerkiksi Google on ollut Euroopassa aktiivinen lehtikustantajien kanssa tehtäviin sopimukseen perustuvan Google News Showcase-palvelunsa lanseeraamisessa. Tämä esimerkki kertoo siitä, että hakupalveluiden tarjoajat tarvitsevat lehtikustantajien sisältöjä houkutelakseen hakupalvelulle käyttäjiä ja myydäkseen palveluidensa mainostilaa. Toistaiseksi lehtikustantajilla ei kuitenkaan ole riittävää voimassa olevaa suojamuotoa oikeuksilleen suhteessa hakupalveluihin, jolloin myös lehtikustantajien neuvotteluasema on heikko, käytännössä olematon. Tilanne on toinen, jos hakupalvelut todetaan selkeästi lehtikustantajan lähioikeuden mahdollisiksi käyttäjiksi ja lehtikustantaja lisätään selkeästi oikeudenhaltijaksi TekL 6a lukuun.

TekL 50 §:n soveltamiseen käytännön lisensioinnissa tulisi hallituksen esitykseen lisätä asiaa koskeva tavanomainen (tarkkarajainen) sopimuslisenssisäännös. Sopimuslisenssi tukisi lehdistön mahdollisuuksia soveltaa uutta lähioikeutta käytännössä.

Sopimuslisenssin tulee sisältää lehtikustantajan kielto-oikeus. Mahdollisuus suorallisensiointiin on säilytettävä, koska osa lehtikustantajista voi suosia suoraa sopimusta.

Sopimuslisenssi tukisi erityisesti paikallisen ja alueellisen uutismedian ja muiden pienempien lehtien lisensiointia. Samalla se ottaisi huomioon myös erityisesti suurten tietoyhteiskunnan palveluntarjoajien näkökulman lähioikeuden käyttöoikeuden ostajana.

Sopimuslisenssin tulisi koskea suomalaisten lehtikustantajien lähioikeutta ja niiden lehtien käyttöä, kun tietoyhteiskunnan palveluntarjoajan käyttö on suunnattu suomalaisille. Suomalaisten lehtien päämarkkina on Suomi. Sopimuslisenssistä olisi konkreettista hyötyä lisensioinnin apuna. Vaikka sopimuslisenssin vaikutus ulottuisi vain Suomeen, valtuutusten osalta sopimus voisi ulottua myös Suomen rajojen ulkopuolelle.

Tanskassa lähioikeuden kollektiivisen hallinnoin ja lisensioinnin ratkaisu on sopimuslisenssi.

Sopimuslisenssi voi kattaa myös kustantajan lähioikeussuojan piirissä olevien julkaisujen yksittäisten teosten tai muun suojan haltijan tekijänoikeuslain mukaiset oikeudet. Käytännössä sopimuslisenssisäännöstä tulee voida soveltaa ainoastaan kustantajan lähioikeuden lisensiointiin. Mikäli käyttäjälle tarjottava lisenssi koskisi vain lehtikustantajan lähioikeutta, sovellettaisiin uutta sopimuslisenssiä lisenssisopimuksessa vain lähioikeuden osalta.

Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan (sivulla 46), että uudella lähioikeudella ei ole vaikutusta yksityiseen ja ei-kaupalliseen tiedonvälitykseen, kuten esimerkiksi kansalaisten mahdollisuuksiin välittää uutisia sosiaalisessa mediassa. Väärinkäsitysten välttämiseksi on jatkovalmistelussa hallituksen esityksen perusteluihin ehdottomasti lisättävä maininta siitä, että vaikka lähioikeus ei koske yksityistä tai ei-kaupallista tiedonvälitystä, muut tekijänoikeuslain mukaiset suojat ovat edelleen voimassa. Uusi TekL 50 § ei tee tyhjäksi muuta tekijänoikeussuojaa. Pääperiaate on edelleen se, että yksityisten henkilöiden viestinnässä ns. lähipiirin ulkopuolelle tulee edelleen hankkia tekijöiltä tai oikeudenhaltijoilta käyttöluva teosten käyttöön esimerkiksi sosiaalisen median palvelussa, ellei käyttö voi perustua tekijänoikeuden rajoitussäännöksiin. Tämä pääperiaate tulisi lisätä TekL 50 §:n perusteluihin.

Ammatti- ja järjestölehdet, erityisesti yhdistysten jäsenilleen julkaisemat lehdet, tulisi kirjata perustelumainintana mukaan uuden lähioikeussuojan piiriin.

Ehdotetun TekL 50 §:ssä asetetaan yhdeksi ehdoksi lehtikustantajan lähioikeudelle, että lehden tarkoituksena antaa suurelle yleisölle uutisiin tai muihin aiheisiin liittyvää tietoa. Yksinoikeuden ulkopuolelle jäävät puolestaan tieteelliset ja akateemiset kausijulkaisut. DSM-direktiivin sanamuodossa, johon ehdotettu 50 § tältä osin suoraan perustuu, ei ole otettu huomioon Suomessa tavanomaisia jäsenlehtiä, joita yhdistykset julkaisevat pääasiassa jäseniään varten. Valtaosa jäsenlehdistä ei ole luonteeltaan tieteellisiä tai akateemisia, mutta lehden liityntä yhdistyksen jäsenyyteen tarkoittanee, ettei niitä voi sanan tavallisessa merkityksessä pitää suurelle yleisölle suunnattuna. Toisaalta yhdistyksen jäsenyyttä markkinoidaan useissa tapauksissa suurelle yleisölle, mikä tekee eron jäsenlehden ja aihepiiriltään vastaavan rajatun mutta suuren yleisön tilattavissa olevan lehden välillä käytännössä merkityksettömäksi. Monet jäsenlehdet myös jakavat osan sisällöstään esimerkiksi sosiaalisen median palveluiden kautta jäsenistöä laajemman yleisön saataviin.

Jatkovalmistelussa tulisi hallituksen esityksen perusteluissa todeta, ettei lehden jakelun perustumista pääasiassa lehteä julkaisevan yhdistyksen jäsenyyteen sellaisenaan tulisi pitää osoituksena siitä, ettei lehden tarkoituksena ole lainkohdan tarkoittamalla tavalla antaa tietoa suurelle yleisölle.

Jatkovalmistelussa tulee lehtikustantajan lähioikeus 50 § lisätä nimenomaisesti ehdotetun uuden 6a luvun oikeudenhaltijoiden joukkoon.

DSM-direktiivin Artiklan 17 (1) lista ”oikeudenhaltijoista” tulee ymmärtää niin, että lehtikustantajat ja uusi lähioikeus ovat sen piirissä. Tämä on ollut perustellusti myös eurooppalaisen lainsäätäjän tarkoitus. DSM-direktiivin tavoitteena on edistää

lisensointimarkkinoiden kehittymistä oikeudenhaltijoiden ja verkkosisällönjakopalvelujen tarjoajien välillä (johdantolause 61).

Lehtikustantajien tulee olla uuden 6a luvun oikeudenhaltijoiden piirissä myös siksi, että kysymys on tärkeästä keinosta vahvistaa lehtikustantajien neuvotteluasemaa erityisesti suhteessa globaaleihin sisällönjakopalveluiden alustayrityksiin.

Parhaillaan EU:n jäsenvaltiot ja parlamentti käsittelevät Euroopan komission digimarkkinasäädösehdotusta (Digital Market Act), jossa säädetään uusista velvollisuuksista ja vastuista erittäin suurille portinvartija-alustoille markkinan toimivuuden ja kilpailutilanteen tasapainottamiseksi. Eurooppalainen media-ala tavoittelee portinvartija-alustoille myös neuvotteluelvoitetta avoimin ja ei-diskriminoivin ehdoin esimerkiksi silloin, kun portinvartija-alusta hyödyntää palveluissaan kustantajien sisältöjä. Myös Suomen U-kirjelmään kirjattu kanta ja eduskunnan kanta asiassa todentavat osaltaan sitä, että Suomi pitää asiaa tärkeänä. Pyydämme ministeriötä tutustumaan Suomen kantaan ja eduskunnan asiakirjoihin: U 6/2021 vp [U 6/2021 vp](#) ([eduskunta.fi](#)) ja SuVL 2/2021 vp [SuVL 2/2021 vp](#) ([eduskunta.fi](#))

Tietoyhteiskunnan palvelutarjoajien (ml. verkkosisällön jakopalveluiden tarjoajien) toimintamalliin kuuluu "ota-tai-jätä" -sopimukset tai -verkkokäyttöehdot, jotka tyypillisesti kiertävät esimerkiksi DSM-direktiivin artikkelit ja uuden lehtikustantajien lähioikeuden. Kysymys on siis ennen kaikkea neuvotteluaseman ja sitä kautta paremman sopimusaseman rakentamisesta suhteessa suuriin portinvartija-alustoihin.

Lehtikustantajien saattamisessa 6a luvun oikeudenhaltijoiden piiriin on kysymys myös laajemman huolestuttavan kehityksen estämisestä. Tietoyhteiskunnan palvelutarjoajien (ml. verkkosisällön jakopalveluiden tarjoajien) palveluiden tarjonta kehittyy vauhdilla. Myös Suomessa tekijänoikeuslain tulee ennakoida teknologian ja palveluiden kehitystä, johon liittyy myös yleisön saataville saattaminen myös yksityisten henkilöiden toimesta ilman oikeudenhaltijan lupaa. Näissä tilanteissa ei ole myöskään kysymys sallitusta yksityisestä käytöstä esimerkiksi siksi, että yleisö on suurempi kuin ns. lähipiiri.

Suomessa on yleistynyt pienemmällä paikkakunnilla laajeneva käytäntö, jossa painetun sanomalehden tärkeimmistä artikkeleista otetaan kuvat ja ne jaetaan laajalle joukolle tietoverkossa sosiaalisessa mediassa. Tämä johtaa siihen, että paikkakuntalaisten ei tarvitse enää tilata paikallista lehteä. Paikallinen lehti menettää keskeisen tulolähteen. Lehtikustantajien saattaminen 6a luvun oikeudenhaltijoiden piiriin auttaisi konkreettisesti rakentamaan tulevaisuudessa vahvempaa suojaa lehtikustantajien investoinneille ja panemaan täytäntöön tämän suojan.

Lehtikustantajat on otettu laissa mukaan DSM-direktiivin Artiklan 17 oikeudenhaltijoiden piiriin esimerkiksi Ranskassa ja Tanskassa. Ranskan lain esitöissä viitataan siihen, että Artiklan 17 tarkoitus on edistää lisenssisopimusten solmimista oikeudenhaltijoiden ja alustayhtiöiden kesken kaikilla sektoreilla.

Helmikuussa 2021 on julkisuudessa keskusteltu lehtikustantajien mahdollisuudesta saada Suomessa korvausta sisällönjakopalveluilta esimerkiksi niiden uutissisältöjen leviämisestä sosiaalisen median palveluissa. Tässä yhteydessä hallituksen esitysluonnoksen laatimisesta ministeriössä vastannut virkamies korostanut, että Suomessa "lehtikustantajat saavat yksinoikeuden sisältöihinsä ja ne voivat itse neuvotella

sisältöjen online-käyttöä koskevista mahdollisista korvauksista” (<https://yle.fi/uutiset/3-11804876>). Tämä viesti ei kuitenkaan valitettavasti näy hallituksen esitysluonnoksessa. Asia tulisi korjata jatkovalmistelussa.

Mikäli lehtikustantajat eivät tule kirjatuksi nimenomaisesti 6a luvun oikeudenhaltijoiden joukkoon, ei ministeriön virkamiehen lupaus käytännössä toteudu Suomessa verkkosisällönjakopalveluiden tarjoajien toiminnan osalta. Lisäksi tietoyhteiskunnan palvelutarjoajien osalta tarvitaan myös selkeä viittaus vähintään lain esitöissä siihen, että hakupalvelut ovat ilmeisiä lehtikustantajan lähioikeuden käyttäjiä. Kysymys on ennen kaikkea siitä, että myös Suomeen rakennetaan lainsäädäntöä, joka esitöineen tukee lehtikustantajien neuvottelu- ja sopimisasemaa suhteessa suuriin alustayhtiöihin.

10. Kysymyksiä verkkosisällönjakopalveluiden vastuusta käyttäjien palveluun tallentamista sisällöistä (TekL 6 a luku, DSM-direktiivin 17 artikla)

10.1. Onko ratkaisussa riittävästi huomioitu eri perusoikeuksien välistä tasapainoa?

Verkkosisällönjakopalvelun tarjoajien vastuusta säädettäisiin tekijänoikeuslain uudessa 6 a luvussa. Sen mukaan verkkosisällönjakopalvelun tarjoaja olisi vastuussa tekijänoikeuden loukkauksesta, joka aiheutuu siitä, että sisällön tuottaja (direktiivissä käytetään ilmaisua ”käyttäjä”) on tallentanut palveluun aineistoa, joka loukkaa tekijänoikeutta. Palvelun tarjoaja ei kuitenkaan olisi vastuussa tekijänoikeuden loukkauksesta, jos palvelun tarjoaja on ryhtynyt asianmukaisiin ja oikeasuhtaisiin toimenpiteisiin luvan hankkimiseksi tekijältä tai estänyt tekijän tai tämän puolesta toimivan pyynnöstä pääsyn tekijänoikeutta loukkaavaan aineistoon. Direktiivin mukaisilla säännöksillä vahvistetaan tekijänoikeuden toimeenpanoa verkkosisällönjakopalveluissa ja tekijän mahdollisuutta määrätä teoksestaan. Direktiivin vaatimusten mukaisesti säädettäisiin siitä, miten tulisi välttää sitä, että estetään pääsy tekijänoikeutta loukkaamattomaan aineistoon, sekä keinoista, joilla direktiivin vaatimusten mukaisesti parannetaan sisällön tuottajien oikeusturvaa. Direktiivin sääntely on hyvin perusoikeusherkkää ja direktiivin toimeenpanossa on otettava huomioon tekijöiden omistusoikeus, palvelun tarjoajien elinkeinovapaus ja sisällön tuottajien sananvapaus. Direktiivin toimeenpanossa on pyritty perusoikeusmyönteiseen ja eri perusoikeuksien välistä tasapainoa huomioivaan täytäntöönpanoon. Onko tässä tavoitteessa onnistuttu yleisellä tasolla? Ellei, millä perusteella katsotte, että ehdotettu sääntely on perusoikeuksien vastainen?

Vastaus: Ei

Viittaamme Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen vastauksiin esitysluonnoksen 6 a luvun osalta (kohdat 10.1 ja 10.3).

Yleisesti ottaen esitysluonnoksessa ehdotettu TekL 6 a luku ei vastaa DSM-direktiivin sanamuotoa. Se ei vastaa myöskään DSM-direktiivin tarkoitusta. Jatkovalmistelussa DSM-direktiivin artikla 17 tulisi saattaa hallituksen esityksessä DSM-direktiivin sanamuodon ja tarkoituksen mukaisesti voimaan.

10.2. Sananvapautta koskevien tekijänoikeuden rajoitusten vahvistaminen (uusi TekL 23 §)

Ehdotetussa uudessa 23 §:ssä säädettäisiin oikeudesta käyttää teosta toisessa teoksessa, eli tarkemmin sanottuna mahdollisuudesta käyttää teosta karikatyyrissä, parodiassa ja pastississa sekä teoksen satunnaisesta sisällyttämisestä toiseen teokseen. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun? Voitte perustella kantaanne ja esittää vaihtoehtoisia ratkaisuja ja muutosehdotuksia vastauksenne yhteydessä.

Vastaus: Kannatamme muutettuna

Ehdotettu uusi TekL 23 § vastaa käsityksemme mukaan pitkälti tämänhetkistä oikeustilaa ja tekijänoikeusneuvoston vakiintunutta tulkintakäytäntöä ja on sellaisena varsin onnistunut kodifikaatio tekijänoikeuden ja sananvapauden välisestä tasapainottamisesta.

Ehdotetun 23 §:n 2 momentti teoksen satunnaisesta ja osittaisesta sisällyttämisestä toiseen teokseen siten, että sisällyttämisellä on uudessa teoksessa toisarvoinen merkitys, on omiaan poistamaan epävarmuutta, jota on perinteisesti liittynyt etenkin sitaattioikeuden niin sanotun vetoamisfunktion tulkintaan muissa kuin tietokirjallisuuden alaan kuuluvissa teoksissa.

Pykälän 1 momentin vaatimus hyvän tavan mukaisuudesta olisi kuitenkin perusteltua laajentaa kattamaan myös 2 momentissa tarkoitettut tilanteet. Satunnaisen ja osittaisen sisällyttämisenkään ei tule olla mahdollista hyvän tavan vastaisesti. Ehdotettuun uuteen 23 § 2 momenttiin tulisi lisätä "hyvän tavan mukaisesti".

Ehdotetun 23 §:n perusteluihin tulisi lisätä, että kaikkien rajoitusten arvioinnissa on huomioitava ns. kolmen kohdan testi: *"poikkeuksia ja rajoituksia sovelletaan vain tietyissä erityistapauksissa, jotka eivät ole ristiriidassa teoksen tai muun aineiston tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä kohtuuttomasti haittaa oikeudenhaltijan oikeutettuja etuja."* Pelkkä käyttäjän oma arvio ja väite siitä, että kyseessä on parodia tms., ei voi johtaa siihen, että teosten käyttö on tällaisissa tilanteissa automaattisesti ja aina hyväksyttävä. Se ei ole myöskään DSM-direktiivin tarkoitus.

10.3. Pykäläkohtaiset huomiot uudesta 6a luvusta

a. TekL 55 a §:ssä säädettäisiin verkkosisällönjakopalvelun tarjoajan vastuusta. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Vastustamme

Viittaamme Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen vastauksiin esitysluonnoksen 6 a luvun osalta (kohdat 10.1 ja 10.3).

b. Ehdotetussa 55 b §:ssä säädettäisiin verkkosisällönjakopalvelun tarjoajan tiedonantovelvoitteesta. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Kannatamme muutettuna

Viittaamme Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen vastauksiin esitysluonnoksen 6 a luvun osalta (kohdat 10.1 ja 10.3).

c. Ehdotetussa 55 c §:ssä säädettäisiin verkkosisällönjakopalvelun tarjoajan velvollisuudesta estää yleisön pääsy aineistoon. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Vastustamme

Viittaamme Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen vastauksiin esitysluonnoksen 6 a luvun osalta (kohdat 10.1 ja 10.3).

d. Ehdotetussa 55 d §:ssä säädettäisiin kiellosta esittää perusteettomia poistovaatimuksia. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Vastustamme

Viittaamme Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen vastauksiin esitysluonnoksen 6 a luvun osalta (kohdat 10.1 ja 10.3).

e. Ehdotetussa 55 e §:ssä säädettäisiin sisällön tuottajalle annettavasta ilmoituksesta. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Vastustamme

Viittaamme Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen vastauksiin esitysluonnoksen 6 a luvun osalta (kohdat 10.1 ja 10.3).

f. Ehdotetussa 55 f §:ssä säädettäisiin verkkosisällönjakopalvelun tarjoajan velvollisuudesta tarjota keinoja erimielisyyksien selvittelyyn palvelussa. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Vastustamme

Viittaamme Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen vastauksiin esitysluonnoksen 6 a luvun osalta (kohdat 10.1 ja 10.3).

g. Ehdotetussa 55 g §:ssä säädettäisiin palauttamispyyntöistä. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Emme osaa sanoa

Viittaamme Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen vastauksiin esitysluonnoksen 6 a luvun osalta (kohdat 10.1 ja 10.3).

h. Ehdotetussa 55 h §:ssä säädettäisiin tekijänoikeusriitalautakunnasta. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun? Voitte perustella kantaanne ja esittää vaihtoehtoisia ratkaisuja ja muutosehdotuksia vastauksenne yhteydessä.

Vastaus: Vastustamme

Viittaamme Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen vastauksiin esitysluonnoksen 6 a luvun osalta (kohdat 10.1 ja 10.3).

i. Ehdotetussa 55 i §:ssä säädettäisiin asian käsittelystä tekijänoikeusriitalautakunnassa. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Vastustamme

Viittaamme Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen vastauksiin esitysluonnoksen 6 a luvun osalta (kohdat 10.1 ja 10.3).

j. Ehdotetussa 55 j §:ssä säädettäisiin tekijänoikeusriitalautakunnan ratkaisujen julkisuudesta. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Emme osaa sanoa

Viittaamme Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen vastauksiin esitysluonnoksen 6 a luvun osalta (kohdat 10.1 ja 10.3).

k. Ehdotetussa 55 k §:ssä säädettäisiin hyvityksestä ja vahingonkorvauksesta. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Vastustamme

Viittaamme Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen vastauksiin esitysluonnoksen 6 a luvun osalta (kohdat 10.1 ja 10.3).

l. Ehdotetussa 55 l §:ssä säädettäisiin hyvityksestä ja vahingonkorvauksesta. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Kannatamme muutettuna

Viittaamme Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen vastauksiin esitysluonnoksen 6 a luvun osalta (kohdat 10.1 ja 10.3).

m. Ehdotetussa 55 m §:ssä säädettäisiin riitojen käsittelyä koskevista sopimusehdoista. Mikä on kantanne ehdotettuun ratkaisuun?

Vastaus: Suhtaudumme neutraalisti

11. Kysymyksiä DSM-direktiivin säännöksistä, joista ei ehdoteta uutta sääntelyä

11.1. Neuvottelumekanismi (13 artikla)

DSM-direktiivin 13 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava mahdollisuus saada apua puolueettomalta elimeltä tai sovittelijalta sopimusneuvotteluissa audiovisuaalisten teosten saattamiseksi yleisön saataviin tilausvideopalveluissa. Valmistelussa on arvioitu, että lainsäädäntömme ei aseta esteitä sille, että osapuolet, joilla on lisensointiin liittyviä vaikeuksia, voivat saada apua sopimukseen pääsemiseksi, esimerkiksi sovittelijoilta asianajajaliiton kautta tai Keskuskauppakamarin sovittelijoilta? Yhdyttekö tähän käsitykseen? Jos ette, miksi?

Vastaus: Kyllä.

11.2. Kustantajan oikeus hyvityksiin (16 artikla)

DSM-direktiivin 16 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää, että kustantajalla on oikeus osuuteen siirrettyjen oikeuksien nojalla maksetuista hyvityksistä. Tekijänoikeuslain 19 §:n mukaan tekijä ei voi luovuttaa toiselle oikeuttaan lainauskorvaukseen, eikä oikeus lainauskorvaukseen siirry kustantajalle kustannussopimuksen nojalla. Vastaavasti tekijänoikeuslain 26 a §:ssä säädettyä hyvitystä yksityisestä kopioinnista maksetaan vain alkuperäisille oikeudenhaltijoille, eikä hyvitykseen ole subjektiivista oikeutta. Valokopiointia koskevan tekijänoikeuden rajoituksen nojalla kerättävät korvaukset maksetaan käytännössä yhteishallinnointiorganisaation tilityssääntöjen perusteella, mikä mahdollistaa myös korvausten maksamisen kustantajille. Valmistelussa nykytilannetta ei ole pidetty tarpeellisena muuttaa. Yhdyttekö tähän käsitykseen? Jos ette, miksi?

Käsityksemme mukaan lainauskorvauksen osalta nykytilannetta ei ole tarpeellista muuttaa.

Esitysluonnoksen 14 §:ää ja 19 a §:ää tulisi jatkovalmistelussa tarkentaa, ja tuoda selvästi esiin, että tekijällä ja *muulla oikeudenhaltijalla* on oikeus korvaukseen 14 §:n mukaisesta käytöstä. Korvausoikeus koskee direktiivin 5 artiklan 4 kohdan mukaan oikeudenhaltijoita, eikä pelkästään [alkuperäisiä] tekijöitä. Tältä osin säännös tuleekin jatkovalmistelussa korjata vastaamaan DSM-direktiiviä, ja säännöksessä tulee tekijäsanana sijasta tai ohella käyttää termiä oikeudenhaltija.

Tämä vastaisi myös tekijänoikeuslaissa ja sen soveltamisessa vakiintunutta käytäntöä. Perustuslain mukaan jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttö edellyttää pääsääntöisesti tekijän lupaa. Mitä tulee kustantajien, tuottajien ja muiden tekijänoikeudella suojattujen aineistojen hyödyntäjien elinkeinotoimintaan, tällainen suojattujen aineistojen hyödyntäminen perustuu siihen, että kustantaja, tuottaja tai muu yritystoiminnan harjoittaja hankkii teokseen kaikki oikeudet (ml. muuntelu- ja edelleen luovutusoikeudet) ja vähintään aineistojen käyttämiseksi tarvittavat käyttöoikeudet tai muut luvat tekijöiltä ja muilta luovaan työhön osallistuneilta. Oikeuksien luovutusta koskevien sopimusten kautta aineistojen hyödyntäjät saavat saman aseman markkinoilla kuin alkuperäiset oikeudenhaltijat. Hankittujen oikeuksien arvo on luovan työn tuloksia hyödyntävän yrityksen toiminnan tärkein taloudellinen arvo. (HE 28/2004 vp, s. 143).

Selvyyden vuoksi tulisi sekä 14 §:ssä että 19 a §:ssä käyttää ilmaisua tekijä ja muu oikeudenhaltija tai ainakin tuoda tämä selkeästi esiin yksityiskohtaisissa perusteluissa.

11.3. Vaihtoehtoinen riitojenratkaisumenettely (DSM-direktiivin 21 artikla)

DSM-direktiivin vaihtoehtoista riitojenratkaisumenettelyä koskevan 21 artiklan osalta ei ehdoteta muutoksia voimassaolevaan tekijänoikeussääntelyyn. Valmistelussa on katsottu, että nykyinen lainsäädäntö ei aseta esteitä vapaaehtoisten vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien käytölle ja sille, että tekijä tai esittävä taiteilija voisi valtuuttaa esimerkiksi tekijöitä tai esittäviä taiteilijoita edustavan organisaation toimimaan puolestaan myös vapaaehtoisessa vaihtoehtoisessa

riidanratkaisussa, kuten välimiesmenettelyssä tai sovittelussa. Yhdyttekö tähän näkemykseen? Jos ette, miksi?

12. Kysymyksiä esityksen vaikutuksista

12.1. Kuvailu tekijänoikeusjärjestelmän yleisestä merkityksestä

Esityksen vaikutusarvioinnissa (luku 4.2.) on kuvailtu tekijänoikeusjärjestelmän merkitystä yleisesti. Kuvailuun ei ole lisätty sellaista taustatietoa, joka ilmenee jo HE-luonnoksen 1 ja 2 luvusta, joissa kuvaillaan direktiivien sisältöä ja kansallista sääntelytarvetta. Kuvailuun on sisällytetty tekijänoikeusjärjestelmän kansantaloudellista merkitystä, tekijänoikeuden merkitystä luovien alojen ammattilaisten ja luovien alojen yritysten kannalta, sekä laajemmin osana yhteiskunnan tiedonvälitystä ja innovaatioiden edistämistä. Onko kuvailussa virheitä tai puutteita? Onko sitä tarpeen täydentää, ja jos on, miten?

12.2. Ehdotusten vaikutukset asiaryhmittäin

Esityksen vaikutusarvioinnissa on kuvailtu esityksen eri pääasiallisten osa-alueiden arvioituja vaikutuksia. Huomatkaa, että esityksen vaikutukset perusoikeuksiin on kuvailtu HE-luonnoksen 12 luvussa ja siihen voi ottaa kantaa seuraavan kysymyksen yhteydessä.

a. Tekijänoikeuden rajoituksia ja sopimuslisenssiä koskevat ehdotukset. Onko kuvailussa virheitä tai puutteita? Onko sitä tarpeen täydentää, ja jos on, miten?

Rajoitussäännöksen perusteluissa on merkittäviä tulkinnanvaraisuuksia, jotka tulisi poistaa.

Esitysluonnoksen 19 a §:n perustelujen viittauksessa nykyisen 19 §:ään (lainauskorvaus) ei tuoda selkeästi ilmi, että sillä viitataan yleisesti sopimuslisenssijärjestelmän toimintaan eikä juuri lainauskorvauksiin liittyvään poliittiseen päätökseen, jonka mukaan lainauskorvauksia maksetaan ainoastaan kirjailijoille mutta ei kustantajille. Tarkoituksena kuitenkin lienee, että sopimuslisenssien ja pakkolisenssien perusteella maksettavien korvausten jakosuhteisiin ei ole tarkoitus lain tasolla puuttua.

Vastaavasti luonnoksen 14 §:n koulutustarkoituksiin tarkoitettujen teosten kohdalla ilmaisu "tilapäisesti käytettäväksi" herättää kysymyksiä, joita annettu harjoitustehtäväesimerkki ei avaa. Onko tarkoituksena varmistaa, että opettaja voi hyödyntää hankkimansa oppimateriaalilisenssin materiaalia minkään teknisluontoisen säännöksen estämättä esimerkiksi etäopetukseen vai onko hän oikeutettu ilman lisenssin hankkimista ottamaan mistä tahansa kaupallisesta oppimateriaalista tehtävän, valmistamaan kappaleen ja hyödyntämään sitä opetuksessa esimerkiksi päivän ajan? Jos kyse on jälkimmäisestä, on sen vaikutusten arviointi kustannustoimintaan vähintäänkin puutteellinen.

b. Sopimusehtojen sääntelyyn (tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden asema sopimussuhteissa) liittyvien muutosten vaikutukset. Onko kuvailussa virheitä tai puutteita? Onko sitä tarpeen täydentää, ja jos on, miten?

Tieteellisen artikkelin kirjoittajan oikeudellisen aseman arvioinnissa sivuutetaan se seikka, että kirjoittajan vapautta rajoitetaan ja se, mitä vaikutuksia tämän vapauden rajoituksella on häneen, suomalaiseen tieteeseen ja yhteiskunnan menestykseen.

Vaikutukset kotimaisen tieteellisen kustannustoimintaan on jätetty vailla todellisuuspohjaa olevien toiveiden varaan. Näiden mukaan kustantamisen liiketoimintamalli voitaisiin muuttaa julkaisumaksupohjaiseksi tai järjestää sen rahoitus julkisten tai yksityisten säätiöiden varaan.

c. Tekijänoikeuden lähioikeuksiin ehdotettujen muutosten pääasialliset vaikutukset (esittävien taiteilijoiden suojan laajentaminen, lehtikustantajan lähioikeus). Onko kuvailussa virheitä tai puutteita? Onko sitä tarpeen täydentää, ja jos on, miten?

Lehtikustantajan lähioikeussuojan pääasialliset vaikutukset on kuvattu esitysluonnoksessa ylimalkaisesti. Kuvailua tulisi jatkovalmistelussa täydentää ja täsmentää.

Lehtikustantajan lähioikeussuojan yhteydessä tulisi mainita selkeästi myös yleiset hakupalvelut (esimerkiksi Google Search ja Microsoft Bing) mahdollisina lehtikustantajan lähioikeuden käyttäjinä. Esimerkiksi silloin, kun hakupalvelut hyödyntävät lehtijulkaisun epäolennaisia osia esitysluonnoksen perusteluissa kuvatulla tavalla, ulottuu uusi lähioikeussuoja myös hakupalveluihin.

Mikäli lehtikustantajan lähioikeus ei soveltuisi tietoverkon hakupalveluihin, vesittyisi suoja Suomessa merkittäväällä tavalla. Se ei ole DSM-direktiivin tavoite, eikä tarkoitus. Se ei ole myöskään Suomen tarkoitus EU komission digimarkkinasäädösehdotukseen liittyvän kansallisen keskustelun valossa. (Edellä vastauksessa 9.6 on yksilöity eduskunnan asiakirjoja.)

Esimerkiksi Tanskassa ja Ranskassa lehtikustantajan lähioikeus kattaa lain esitöiden mukaan tietoverkon hakupalvelut. Jos näin ei tehdä myös Suomessa, vesittyy uusi lähioikeussuoja merkittävästi. Mikäli lainsäätäjät tekisi Suomessa päätöksen, että uusi lähioikeus ei ulottuisi hakupalveluihin, tulisi lainsäätäjän valinta perustella ja päätöksen vaikutukset avata selkeästi hallituksen esityksessä.

Lisäksi lehtikustantajat tulisi jatkovalmistelussa kirjata nimenomaisesti 6a luvun oikeudenhaltijoiden joukkoon. Mikäli näin ei tapahdu, ei lähioikeudesta ole tukea lehtikustantajien neuvotteluaseman luomisesta suhteessa verkkosisällönjakopalveluiden tarjoajiin ja niiden toimintaan tietoverkossa.

Lehtikustantajan lähioikeussuojassa on kysymys ennen kaikkea siitä, että myös Suomeen rakennetaan lainsäädäntöä, joka esitöineen tukee lehtikustantajien neuvottelu- ja sopimisasemaa suhteessa suuriin alustayhtiöihin. Tulevaisuuden kannalta olennaista on, että lainsäädäntö esitöineen tukee lehtikustantajia erityisesti suhteessa suuriin tietoyhteiskunnan palveluntarjoajiin ja verkkosisällönjakopalveluiden tarjoajiin. Uuden sääntelyn keskeinen tavoite ja vaikutus tulisi olla lehtikustantajien neuvotteluaseman vahvistaminen.

Suomessa toimivat muun muassa seuraavat uutiskooste- ja uutisseurantapalvelut: Meltwater, Retriever, M-Brain ja Cision. Uutiskooste- ja uutisseurantapalvelut myös hakevat uutisia tietoverkosta. Ne ovat tyypiltään erikoistuneita hakukoneita. Tietojemme mukaan Suomessa toimiva suuri, kansainvälinen uutiskoostepalvelu on Google News (Index), johon lehtikustantaja voi mennä mukaan sitoutumalla tietoyhteiskunnan

palveluntarjoajan, Googlen, yksipuolisiin sopimusehtoihin tietoverkossa. Lehtikustantajalla ei ole neuvottelumahdollisuutta.

d. Verkkosisällönjakopalvelun tarjoajan vastuuta koskevan sääntelyn vaikutukset. Onko kuvailussa virheitä tai puutteita? Onko sitä tarpeen täydentää, ja jos on, miten?

Viittaamme Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen vastauksiin esitysluonnoksen 6 a luvun osalta. Kuvailussa on merkittäviä virheitä ja puutteita. Niitä käsitellään TTVK:n vastauksissa kohdissa 10.1 ja 10.3.

13. Kysymyksiä perusoikeusarvioinnista

HE-luonnoksen 12 luvussa esitystä arvioidaan perusoikeuksien toteutumisen ja lainsäätämisyjärjestyksen kannalta. Onko analyysissä puutteita, esimerkiksi puuttuuko sellaista perustuslakivaliokunnan tai EU-tuomioistuimen ratkaisukäytäntöä, joka olisi asian arvioimisessa tarpeen ottaa huomioon? Jos puuttuu, mitä tulisi lisätä?

Perusoikeuksien toteutumista koskeva arviointi on hallituksen esitysluonnoksessa kautta linjan puutteellinen. Perusoikeusarviossa ei ole otettu huomioon asianmukaisella tavalla perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntöä tai EU-tuomioistuimen ratkaisukäytäntöä. Erityisen vaillinaisesti arviointi on tehty luonnoksessa ehdotettujen TekL 14 §:n ja 38 §:n osalta. Niiden arviossa esiintyviä puutteita on käsitelty laajemmin edellä mainittujen säännösehdoitusten kohdalla.

Kun arvioidaan hallituksen esitysluonnosta perusoikeuksien toteutumisen näkökulmasta, tulee arviossa ottaa huomioon yhtäältä tekijänoikeuden perustuslainsuoja ja toisaalta tekijänoikeuden suhde sananvapauteen, elinkeinovapauteen ja sivistyksellisiin perusoikeuksiin.

Perusoikeudet nauttivat korotetusta muodollisesta lainvoimasta, ja niitä voidaan muuttaa vain vaikeutetussa lainsäätämisyjärjestyksessä. Vaikka tekijänoikeudesta onkin säädetty ns. tavallisessa laissa, myös tekijänoikeudessa on kyse yksilökohtaisesti syntyvästä oikeudesta. Perusoikeutena tunnustettu sananvapaus turvaa yksilön oikeuden julkaista ajatuksensa kirjallisesti tai taiteellisesti, ja myös tekijänoikeuden pätehtäviin kuuluu itseilmaisun edistäminen ja luovaan työhön kannustaminen. Tekijänoikeuden on katsottu kuuluvan myös omaisuudensuojan piiriin.

Perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään tuonut esiin, että tekijänoikeuslainsäädäntö sääntelee keskeisesti tekijänoikeuden haltijan ja muiden henkilöiden — ei niinkään tekijän ja julkisen vallan — välisiä suhteita. Perusoikeussäännösten vaikutus tällaisiin ns. horisontaalisuhteisiin välittyy perusoikeusuudistuksen esitöiden mukaan yleensä perusoikeuksia konkretisoivan tavallisen lainsäädännön välityksellä (HE 309/1993 vp, s. 29/1). Tällaisessa asetelmassa on valiokunnan mielestä tärkeää, että lainsäädännössä tulevat tasapainoisella tavalla huomioon otetuiksi kaikki sääntelyn kannalta merkitykselliset perusoikeudet. Sääntely ei saa esimerkiksi johtaa sen enempää tekijänoikeuden haltijoiden kuin teosten käyttäjienkään oikeuksien kohtuuttomaan rajoittamiseen. Perusoikeuksien välinen

tasapaino tulee ottaa huomioon myös tekijänoikeuslainsäädäntöä tulkittaessa ja sovellettaessa. (PeVL 7/2005 vp).

Euroopan unionin immateriaalioikeudella halutaan yhtäältä turvata tavaroiden ja palvelujen vapaa liikkuminen, toisaalta vahvistaa EU:n kilpailukykyä. Vaikka DSM-direktiivi jättää jäsenvaltioille liikkumavaraa direktiivin voimaansaattamisessa, voimaan saattamisessa tulee ottaa huomioon myös muu EU-tason immateriaalioikeutta koskeva normisto, joka ilmenee perussopimusten lisäksi asetuksista ja direktiiveistä sekä Euroopan unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisuista. Euroopan unionin tuomioistuin on tuonut oikeuskäytännössään esiin, että jäsenvaltioiden on pannessaan direktiivejä täytäntöön huolehdittava, että ne nojautuvat sellaiseen direktiivien tulkintaan, jolla voidaan varmistaa yhteisön oikeusjärjestyksessä suojattujen eri perusoikeuksien välinen asianmukainen tasapaino. (Tuomio 29.1.2008, Productores de Música de España (Promusicae) v. Telefónica de España SAU, C-275/06, ECLI:EU:C:2008:54, kohta 68).

Nyt annetussa ehdotuksessa irtaannutaan DSM-direktiivissä haetusta oikeuksien tasapainosta ja ylitetään räikeästi jäsenvaltioille annettu liikkumavara useissa kohdissa. Perustuslainmukaisuuden arvioinnin lisäksi ehdotusta on siten arvioitava myös unionin perusoikeuskirjan oikeuksien näkökulmasta.

Esimerkiksi opetukseen ehdotettu rajoitussäännös (14 §) ei rajoitu opetuksen havainnollistamiseen, tukemiseen, rikastuttamiseen tai täydentämiseen. Ehdotetussa säännöksessä rajoitetaan kohtuuttomasti tekijänoikeuden haltijoiden oikeuksia ja säännös on rakennettu puhtaasti tekijänoikeudenkäyttäjien (tässä tapauksessa esimerkiksi opettajat, koulut, kunnat ja valtio) näkökulmasta.

Tämä ratkaisu merkitsee merkittävää paradigman muutosta kotimaisessa lainsäädännössä ja samalla irrottautumista pohjoismaisesta traditiosta, jossa sopimuslisenksi on ollut pitkään keino, jolla teoksia on voitu käyttää opetuksessa. Sopimuslisenksi on myös hyvä esimerkki siitä, miten tekijänoikeuden haltijoiden ja teosten käyttäjien oikeudet voidaan ottaa huomioon tavalla, joka ei rajoita tekijöiden ja muiden oikeudenhaltijoiden oikeuksia kohtuuttomalla tavalla. Sopimuslisenksijärjestelyt ovat direktiivien sallimia kollektiivisia lupajärjestelyjä ja yksi keino tasapainottaa tekijänoikeutta suhteessa merkittäviin yhteiskunnallisiin etuihin.

Asianmukaista perustuslainmukaisuuden arviointia ei ole tehty myöskään ehdotetun TekL 38 §:n kohdalla. Ehdotettu säännös esitetään virheellisesti tekijän oikeutena, vaikka tosiasiallisesti ehdotettu säännös ei luo tekijälle uutta oikeutta, vaan se käytännössä vähentää tekijälle jo nyt kuuluvien oikeuksien arvoa. Luovutuskelvoton oikeus rinnakkaistallentamiseen vaikeuttaa tekijälle kuuluvaa oikeutta käyttää teostaan ja hyödyntää tekijänoikeuden antamaa suojaa. Ehdotettu säännös käytännössä estää suomalaisen tutkijan pääsyn kansainvälisiin tiedejulkaisuihin. Säännös rajoittaa suomalaisen tutkijan sananvapautta merkittäväällä tavalla. Samalla ehdotettu säännös asettaa esteitä tieteen vapaudelle. Näitä näkökulmia tai ehdotetun säännöksen perustuslainmukaisuutta ei ole ehdotuksessa arvioitu.

Muun muassa edellä mainitut säännösehdotukset ovat esimerkki siitä, että lakiehdotusta ei ole toteutettu lähtien liikkeelle pääsäännöstä, eli tekijän yksinoikeudesta. Tämän yksinoikeuden yksi keskeisimmistä tarkoituksista on luovaan työhön kannustaminen. Lakiehdotuksessa käyttäjien oikeuksia halutaan laajentaa, ja se tehdään käytännössä tekijänoikeuden haltijoiden oikeuksia kohtuuttomasti rajoittamalla. Tästä konkreettinen esimerkki lakiehdotuksessa on laajojen rajoitusten esittäminen tilanteessa, joka voitaisiin ratkaista sopimuslisenssillä ja kapeammalla, tarkkarajaisella rajoituksella.

Valittu ratkaisumalli on ristiriidassa myös sen kanssa, että Euroopan unionin immateriaalioikeudella halutaan osaltaan vahvistaa EU:n kilpailukykyä. Nyt valituilla ratkaisuilla viedään edellytyksiä luovan alan ammattilaisilta - tekijöiltä ja muilta oikeudenhaltijoilta - ja heikennetään kotimaisten sisällön tuottajien asemaa. Tämä vaikuttaa käytännössä siihen, miten ammattimaisesti tuotettuja tekijänoikeudella suojattuja uusia sisältöjä esimerkiksi opetukseen voidaan valmistaa ja tarjota yleisölle.

Verkkosisällönjakopalveluihin ja hallituksen esitysluonnoksen 6a lukuun liittyvissä perustuslakivaliokunnan kannanottojen ja Euroopan unionin tuomioistuimen ennakkoratkaisujen osalta viittaamme Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskuksen vastaukseen kohdassa 10.1. Esitysluonnoksessa on joitakin merkittäviä puutteita ja virheellisiä tulkintoja tältä osin.

14. Muut yksityiskohdat, joista haluatte lausua

Onko esityksessä muita yksityiskohtia, joita haluatte kommentoida, kuten siirtymäsäännökset, lakien voimaantulo, lain seuranta ja toimeenpano tai jotain muuta vastaavaa?

Hallituksen esitysluonnos on puutteellinen. Esitysluonnoksen jatkovalmistelun ennen varsinaista hallituksen esitystä tulee olla perusteellinen ja siihen on varattava riittävästi aikaa. Tämän on välttämätön edellytys hyvän lainvalmistelun periaatteiden noudattamisessa. Myös huolellinen vaikutusten arviointi osana hallituksen esityksen luonnosvaiheen valmistelua kuuluu paremman sääntelyn periaatteiden noudattamiseen.

Jatkovalmistelulle varattavaan aikaan tulee kiinnittää erityisesti huomiota sen johdosta, että hallituksen esitysluonnos on valittu lainsäädännön arviointineuvoston käsittelyyn ja se vaatii oman aikansa (1kk).

Lain siirtymäsäännöksissä tulee lain voimaan tulon osalta varata riittävä aika käytännön toiminnan sopeuttamiseen. Esimerkiksi mahdollisten sopimusmuutosten valmisteluun ja toteuttamiseen tarvitaan aikaa erityisesti opetuskäytön alueella. Opetuskäyttöä koskevan 14 §:n kohdalla keskellä kalenterivuotta tapahtuva lain voimaantulo häiritsisi kohtuuttomasti olemassa olevaa vakiintunutta ja laajaa sopimustoimintaa.

Direktiivi on monimutkainen ja laaja kokonaisuus ja sen kansallisen voimaansaattamisen aikataulu on viivästynyt merkittävästi alun perin ilmoitetusta. Nämäkin huomioon ottaen direktiiviin liittymättömien (kuten rinnakkaistallentamista koskeva 38 §) tai siitä ylimenevien säännösehdotusten (TekL 21 § muutosehdotus) antamisesta tulee tässä kohtaa luopua. Näissä kansallisen ylisääntelyn tilanteissa ei ole tehty hyvän

lainvalmistelun edellyttämiä vaikutusarviointeja, selvityksiä tai kuultu säännösten vaikutuspiirissä olevia sidosryhmätahoja.

Yhteenveto keskeisistä huomioista

Tässä voitte halutessanne esittää lyhyen yhteenvedon lausuntonne keskeisistä huomioista ja kannanotoista.

Oikeudenmukainen tasapaino jää saavuttamatta etenkin 14 §:ssä ehdotetussa pakkolisenssisäännöksessä sekä 38 §:ssä ehdotetussa rinnakkaistallentamista koskevassa säännöksessä. Samaa koskee myös ehdotettua 50 §:n lehtikustantajan lähioikeutta ja 6a luvun verkkosisällönjakopalvelun tarjoajan vastuuta.

Medialiitto ry

Jukka Holmberg
toimitusjohtaja

Riikka Tähtivuori
johtaja

Medialiitto on media-alan ja graafisen teollisuuden yritysten edunvalvontajärjestö. Jäsenjärjestömmme ovat Aikakausmedia, Graafinen Teollisuus, RadioMedia, Suomen Kustannusyhdistys ja Uutismedian liitto. Yhdessä edustamme noin 650:tä yritystä uutismedian, aikakausmedian, kirjojen ja oppimateriaalin kustantamisen sekä painamisen, radio- ja tv-toiminnan ja jakelun alueilla. Media-alan ja painoalan yritykset työllistävät Suomessa suoraan 22 000 henkilöä ja yritysten yhteenlaskettu liikevaihto on 3,7 miljardia euroa.